

kwartalnik pedagogiczno-społeczny **DIALOG EDUKACYJNY**

W BLASKU WYNAŁAZKÓW

2023

Śląskie.
Rok Nauki

DIALOG EDUKACYJNY RODN i IP „WOM” w RYBNIKU

Kwartalnik pedagogiczno-społeczny

RODN i IP „WOM” w RYBNIKU

Dyrektor
mgr Sylwia Bloch
kz@wom.edu.pl

Wicedyrektor
mgr Jolanta Grzesiak
wp@wom.edu.pl

Pracownia doskonalenia i dydaktyki:

mgr Anna Ogródnik
eko@wom.edu.pl
mgr Małgorzata Pyszny
m.pyszny@wom.edu.pl
mgr Wioleta Dudziak-Radecka
w.dudziak-radecka@wom.edu.pl
mgr Anna Krzyżanowska
a.krzyżanowska@wom.edu.pl
mgr Mirela Szymczak
m.szymczak@wom.edu.pl
dr Katarzyna Wróbel
k.wrobel@wom.edu.pl
mgr Ewa Majchrzak
e.majchrzak@wom.edu.pl
mgr Jerzy Maduzia
j.maduzia@wom.edu.pl
dr Maria Koloch
m.koloch@wom.edu.pl

Pracownia wspierania kadry kierowniczej i doradztwa metodycznego:

mgr Beata Szoltysek
b.szoltysek@wom.edu.pl
mgr Mariola Gajek-Czapla
pedagogika@wom.edu.pl
dr Urszula Warczok
u.warczok@wom.edu.pl
mgr Alojzy Zimończyk
geo@wom.edu.pl

Pracownia edukacji informatycznej i nauczania na odległość:

mgr Tomasz Stadnicki
it@wom.edu.pl
mgr Sabina Ficek
s.ficek@wom.edu.pl

RODN i IP „WOM” w RYBNIKU

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku jest jedną z pięciu w województwie publicznych placówek doskonalenia nauczycieli.

PROMUJEMY INNOWACYJNOŚĆ...

Promujemy innowacyjność, nowoczesne metody nauczania, techniki i technologie, nowinki edukacyjne i autonomię pracy nauczyciela, pozostając w zgodzie z priorytetami Ministra Edukacji Narodowej, Śląskiego Kuratora Oświaty, standardami Rady Europy, pogłębiając nasze pasje i wytyczając nowe ścieżki.

POMAGAMY NAUCZYCIELOM...

Pomagamy nauczycielom, dyrektorom szkół, radom pedagogicznym i doradcom metodycznym we wprowadzaniu nowego wymiaru do polskiej edukacji oraz podniesieniu jakości i efektywności nauczania, oferując szkolenia na najwyższym poziomie merytorycznym, dydaktycznym i technicznym.

ZAPEWNIAMY ORGANIZACJĘ...

Zapewniamy organizację różnorodnych form współpracy oraz wymiany doświadczeń, w tym konferencji i seminariów.

ZASPOKAJAMY I ROZWIJAMY...

Zaspokajamy i rozwijamy potrzeby czytelnicze nauczycieli i innych pracowników pedagogicznych oraz oświatowych.

DIALOG EDUKACYJNY

Wydawca:
Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku
tel.: 32 424 74 72

Redaguje zespół konsultantów

RODN i IP „WOM”
redaktor prowadzący:
Sylwia Bloch
korekta:
Beata Szoltysek

Adres redakcji:

RODN i IP „WOM” w RYBNIKU
44-200 Rybnik, ul. Parkowa 4A
tel.: 32 424 73 84
tel.: 32 424 74 72
e-mail: info@wom.edu.pl

Redakcja nie zwraca materiałów niezamówionych i zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów w nadesłanych tekstach. Za treść ogłoszeń redakcja nie odpowiada.

Szanowni Czytelnicy!

„Przyszłości nie da się odrzucić, to wyrok na samego siebie”. To cenne słowa, którymi ostrzegał wszystkich Wiktor Hugo, zatem nauczyciele również ciągle podążają za nowymi technologiami, uczą się wykorzystywania w edu-

kacji nowych urządzeń i aplikacji oraz zastosowań sztucznej inteligencji, mając na uwadze możliwości ww. „dobrodziejstw”, ale również uwzględniając ewentualne zagrożenia.

Narzędzia się zmieniają, jednak wartości pozostają, stąd w aktualnym numerze kwartalnika wiele uwagi poświęcamy edukacji klasycznej, holistycznemu podejściu do wychowania, uczeniu krytycznego myślenia, promocji wartościowych edukacyjnie książek, nie zapominając o propagowaniu zajęć i lekcji poza murami szkoły oraz kształtowaniu postaw proekologicznych. Inspiracją do wielu podjętych przez nas działań był również ogłoszony przez Sejmik Województwa Śląskiego ROK NAUKI. Konkurs „W blasku wynalazków”, czy projekt „Przedszkole – pracownia wielkiej wyobraźni”, to tylko część naszych działań zachęcających nauczycieli do podejmowania edukacyjnych wyzwań w pracy z dziećmi w aspekcie szeroko rozumianej edukacji.

Sylwia Bloch
dyrektor RODN i IP „WOM” w Rybniku

SPIS TREŚCI

W MŁODYCH UMYSŁACH – WIELKI POTENCJAŁ	4
„W DRODZE DO ŚWIĘTOŚCI...”	9
KALKULATOR ŚLADU EKOLOGICZNEGO – narzędzie zmiany postaw i zachowań środowiskowych – materiały EKO dla nauczyciela na zajęcia wychowawcze	20
15 LAT EDUKACJI EKOLOGICZNEJ w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Gliwicach	23
WARTOŚCIOWE KSIĄŻKI Podsumowanie projektu <i>Wielka Liga Czytelników</i> 2022/2023	26
UCZENIE PATRIOTYZMU I SZACUNKU DLA DRUGIEGO CZŁOWIEKA w szkole podstawowej – wycieczka do Warszawy .	30
INNOWACJA PEDAGOGICZNA „Edukacja klasyczna, czyli sięgnijmy kreatywnie do źródeł. Holistyczne podejście do dydaktyki i wychowania w szkole”	33
POTRZEBA GŁĘBSZEGO NAMYSŁU NAD ŚWIATEM... Debaty filozoficzne jako metoda uczenia krytycznego myślenia ...	39
WODZISŁAWSKIE SKRZATY	43
IX DIKTAND PO ŚLŌNSKU, bo poradzimy godać, pisać po naszymu i przajymy ślōnskij godce!	47
„OD LEKCJI W TERENIE PO WIRTUALNE PRZESTRZENIE” – efektywne wspomaganie procesu dydaktycznego w nauczaniu geografii	50

Anna Krzyżanowska

W MŁODYCH UMYSŁACH – WIELKI POTENCJAŁ

Trendy metodyczne i koncepcje edukacji starają się dotrzymać kroku zachodzącym zmianom cywilizacyjnym i wynikającym z nich potrzebom rozwojowym dzieci i młodzieży. Szczególną efektywnością w rozwijaniu kompetencji proinnowacyjnych cechuje podejście STREAM – skrót z języka angielskiego oznaczający sferę nauki (Science), technologii (Technologies), robotyki (Robotics), inżynierii (Engineering), sztuki (Arts) i matematyki (Mathematics).

Projekty oparte o komponenty STREAM wydają się podnosić kompetencje kluczowe uczniów na każdym etapie edukacji. Bazują przecież na wielozmysłowych eksploracjach świata, pozwalają być

jednocześnie jego odbiorcą i twórcą, a co najważniejsze – stymulują obie półkule mózgowie, łącząc zdolność logicznego myślenia i wyciągania wniosków z kreatywnym działaniem.

Nauczyciele-konsultanci Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku projektują lub koordynują zewnętrzne inicjatywy z myślą o wieloaspektowym rozwoju uczniów, możliwym dzięki zaangażowaniu ich nauczycieli.

Jak wyjątkowe mogą być rezultaty tych działań, zwielokrotnione aspektem współdziałania, pokazała jedna z czerwcowych uroczystości wręczenia nagród laureatom i laureatkom trzech konkursów o pozornie niezwiązanej ze sobą tematyce.

W wydarzeniu, o którym mowa, wzięły udział dzieci w wieku przedszkolnym nagrodzone w kampanii „Wielka Liga Czytelników” oraz w konkursie „W blasku wynalazków” (zorganizowanym z okazji obchodów Roku Nauki 2023). Nagrody w konkursie „Poznajemy zawody – gra komputerowa” (realizowane w ramach Roku Rzemiosła 2022) odebrały także drużyny informatyczne reprezentujące etap szkół ponadpodstawowych.

Konkurs konstrukcyjny „W blasku wynalazków” (stanowiący element projektu „Przedszkole – Pracownia Wielkiej Przygody”) zapraszał dzieci w wieku przedszkolnym do wykreowania dowolnego urządzenia i zaprezentowania jego funkcjonalności w formie filmu instruktażowego. Dzieci mogły skorzystać z dowolnych, wybranych przez siebie materiałów.

Zakres przydatności wynalazku, opisanego w formularzu patentowym, był tak szeroki, jak daleko sięgać może ich wyobraźnia.

Brak ograniczeń zapoczątkował wszechstronnością dziedzin, w jakich można by skategoryzować wytworzone obiekty. Wśród nagrodzonych prac znalazły się: filtr złości (autor: pięcioletni Feliks), samolot ponaddźwiękowy (sześćoletni Nathaniel), elektrownia wiatrowo-słoneczna (sześćoletni Jan), kręciołek (Szymon, 6 lat) i lokomotywa parowa (Hubert, 6 lat). Wynalazcy zaprezentowali swoje urządzenia zgromadzonej widowni, opisując ich budowę i działanie, szerokie zastosowanie dla ludzkości oraz zasadność rozwiązań konstrukcyjnych. Co się miało kręcić – kręciło się, a co świecić – świeciło. Nawet mała lokomotywa (w naszej wyobraźni) ciągnęła wagony z ciężkimi ładunkami, samolot latał nad Rybnikiem z zawrotną szybkością (sygnalizując swą pozycję czerwonymi diodami), a filtr złości zmienił wrzaski w zachwyty pełne pozytywnych uczuć.

Profesjonalizm młodych konstruktorów w zakresie znanego im słownictwa branżowego, zachodzących zjawisk fizycznych oraz pewności siebie w czasie prezentacji, był powalający.

Wyjątkowe albumy literackie i ich autorki poznałyśmy dzięki znanej nauczycielom ogólnopolskiej inicjatywie „Wielka Liga Czytelników”, w tegorocznej, szóstej już edycji, obejmującej także etap wychowania przedszkolnego. Głównym celem projektu jest promocja czytelnictwa, w tym wspólnego czytania w rodzinach.

Zadaniem dzieci było prowadzenie „Pamiętnika Młodego Czytelnika”, zestawiającego przeczytane z pomocą rodziców książki. Pamiętniki prezentowały zilustrowane przez dzieci fragmenty utworów wraz z komentarzem dotyczącym ulubionych postaci czy wydarzeń.

Konsultantki WOM (Maria Koloch i Małgorzata Pyszny) koordynowały przedszkolne działania WLC w powiatach rybnickim, wodzisławskim i raciborskim. Największą aktywnością w projekcie wyróżniły się dwie placówki przedszkolne – Przedszkole Akademia Wyobraźni w Markłowicach (funkcje koordynatorek pełniły w nim nauczycielki Patrycja Longa i Sabina Chmiel) oraz Gminne Przedszkole w Jejkowicach (koordynatorki projektu – Aleksandra Wieczorek, Michalina Gawlik-Knura).

Uhonorowane czytelniczki – Gabriela, Hanna i Emilia, reprezentowały Przedszkole Akademia Wyobraźni. Cierpliwie odpowiadały na pytania dotyczące ulubionych książek i bohaterów, pozostawiając nam bezpieczne rekomendacje w obszarze literatury dziecięcej.

Trzecią grupę laureatów (wyróżnionych w konkursie „Poznajemy zawody – gra komputerowa”) stanowili uczniowie szkół ponadpodstawowych z Rybnika i Raciborza.

Inicjatywa „Poznajemy zawody – gra komputerowa”, wpisująca się w działania z zakresu doradztwa zawodowego, była uwieńczeniem działań RODN i IP „WOM” w Rybniku skierowanych do szkół i przedszkoli w ramach Roku Rzemiosła 2022.

Celem konkursu było rozwijanie zainteresowań uczniów zawodami rzemieślniczymi, ale także poznawanie i rozwijanie ich talentów informatycznych. Umiejętność projektowania i programowania, niezbędna do realizacji zadania konkursowego, dała też wymierny rezultat.

Zadaniem uczestników konkursu było stworzenie gry komputerowej nawiązującej do wybranych przez uczniów zawodów rzemieślniczych. Można powiedzieć, że uczniowie przygotowali pomoc dydaktyczną, nie tylko atrakcyjną z punktu widzenia odbioru przez ich rówieśników, ale także wspomagającą nauczycieli w przybliżaniu specyfiki konkretnych zawodów. Aspekt mobilizacji środowiska nauczycielskiego do wykorzystania technologii informatycznych na zajęciach dydaktycznych był również celem tej inicjatywy.

Po ewaluacji nadesłanych prac konkursowych komisja przyznała laureatom dwa równorzędne miejsca drugie i jedno miejsce trzecie.

Drugie miejsce za grę „Projekt-Kajzerka” otrzymali: Dawid Szolc, Jakub Lizak, Robert Wawrzyńczyk oraz Konrad Hippman – uczniowie Zespołu Szkół Budowlanych w Rybniku

Drugie miejsce za grę „Stolarz” otrzymał Szymon Kulikowski, uczeń Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego nr 2 „Mechanik” w Raciborzu. Trzecie miejsce za pracę konkursową „Kowal” otrzymał Wojciech Kubek i Mikołaj Czekaj, uczniowie z Zespołu Szkół Technicznych w Rybniku

W trakcie uroczystości rozdania nagród twórcy gier zaprezentowali swoje prace, motyw i funkcje gry, wywołując u najmłodszych reakcje zachwytu.

Wszystkim konstruktorom, czytelniczkom i programistom, gratulujemy niezwyklej pomysłowości i odwagi w realizacji swoich zamierzeń!

Warto wspomnieć, że uroczystość wręczenia nagród laureatom, przyniosła nieoczekiwane i niezwykle rezultaty, dzięki ich twórczej współpracy. Podczas warsztatów towarzyszących wydarzeniu, mali czy-

telnicy i konstruktorzy wraz ze swoimi nastoletnimi asystentami wykreowali prototypy urządzeń wspomagających czytanie książek!

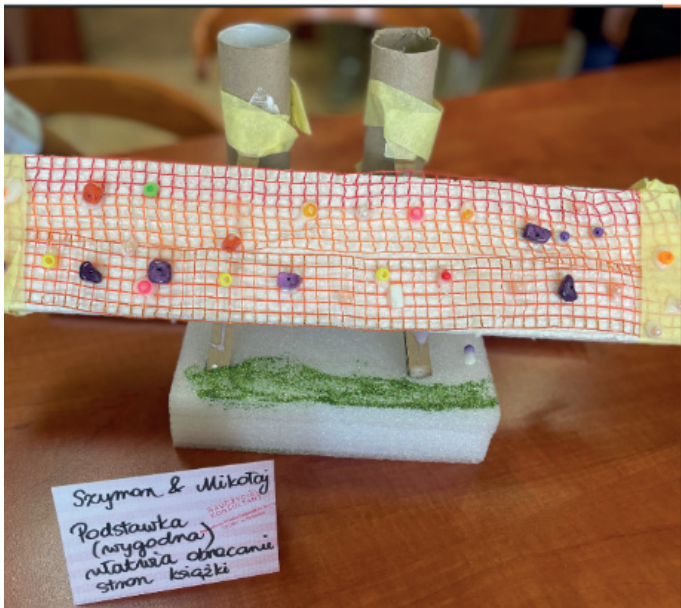
Wykorzystanie zasobów wyobraźni i nieoczywistych materiałów plastyczno-konstrukcyjnych sprawiło, że na naszych oczach powstały wielofunkcyjne podkładki pod książki, zakładka, automatyczna obracarka stron książki, a nawet model elektrowni zapewniającej czytającym światło nawet w nocy i podczas burzy!

Kubert & Szymon
Model elektroniki
łączącej pionowy
w czasie burzy

Jan & Robert
Regulowana podstawa
na książki

Szymon & Mikolaj
Podstawa
(wygodna)
rotacyjna obracaniu
stron książki

Emilia & Dawid
Zakładka
do książki

Nathaniel & Wojtek
Automatyczna
obracarka do
przewracania i ozdabiania
stron książki

Niezwykłe połączenie intelektualnego i naukowego potencjału z pewnością zaprowadzi naszych laureatów ku wielu sukcesom w przyszłości! Tymczasem dziękujemy Wam za to wspólne doświadczenie i dobrą zabawę.

Mamy nadzieję na powtórne spotkanie przy nowych edukacyjnych inicjatywach!

mgr Anna Krzyżanowska

– nauczyciel-konsultant RODN i IP „WOM” w Rybniku

Maria Koloch

„W DRODZE DO ŚWIĘTOŚCI...”

Sł. B. Anna: „Jestem Służebnicą Bożą – Anna di Guigne, oj potrafiłam być złośnicą i wybuchać gniewem, ale przestałam patrzeć tylko na siebie i zaczęłam zauważać innych, tak zmieniłam swoje zachowanie, nauczyłam się przebaczać oraz pomagać innym modlitwą i uczynkami” – takie i po-

dobne przesłania zostały wypowiedziane 11 maja 2023 r. w Państwowej Szkole Muzycznej I i II stopnia im. Karola i Antoniego Szafranków w Rybniku do młodych uczestników gali podsumowującej wojewódzki konkurs plastyczny „Boże Dzieci, młodzi święci drogą do nieba”.

Konkurs został zorganizowany przez Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku. Zainicjowała go Maria Koloch, nauczyciel-konsultant ośrodka we współpracy z Danielą Stiebler, katechetką Zespołu Szkolno-Przedszkolnego w Rudniku. Spłynęło prawie 200 prac z całego województwa śląskiego. Autorzy 38 z nich zostali nagrodzeni w czterech kategoriach wiekowych: przedszkole (praca plastyczna), klas 1–3 (praca plastyczna), klasy 4–6 (komiks/lapbook) oraz klasy 7–8 (album/prezentacja multimedialna). Uczestnicy w swoich pracach inspirowali się biografią młodych świętych, błogosławionych i sług Bożych: św. Dominika Savio, św. Stanisława Kostki, św. Jose Sancheza del Rio, św. Franciszka i Hiacynta, św. Marii del Carmen Gonzalez-Valerio, św. Piotra Yu Tae-ch’ol, św. Andrzeja Wang Tianqing, św. Agnieszki, św. Marii Goretti, św. Tarsycjusza, bł. Karoliny Kózkówniej, bł. Laury Vicuna, bł. Carlo

Acutis, bł. Imeldy Lambertini, św. Albiny z Cezarei, sł. B. Anny di Guigne, sł. Bożej Antonietty Meo, sł. B. Anfrosiny Berardi.

Warto odkrywać świętych bohaterów, którzy mimo młodego wieku w chwili odejścia do nieba, potrafili cieszyć się życiem i kroczyć drogą Ewangelii. Ich fundamentem była Eucharystia (Jezus w Najświętszym Sakramencie) oraz Matka Boża (różaniec).

Ci młodzi święci, umierając, czuli się spełnionymi tu na ziemi, bo Jezus był ich Przyjacielem. Prowadzili zwyczajne życie, mieli swoje pasje, kolegów i koleżanki, chodzili do szkoły, pracowali nad swoim charakterem, stykali się z różnymi problemami, chorobami, podobnie jak dziś dzieci i młodzież. Dlatego ważne jest, aby przybliżać młodym ludziom wartościowe postacie, które mogłyby być kolegami z ich ławki szkolnej. Ten konkurs miał być inspiracją do poszukiwania współczesnych wzorców postępowania. Tak jak św. Dominik Savio przypominał swoim kolegom, że droga do świętości jest prosta (dla ucznia):

zawsze bądź radosny i wierny w codziennym wypełnianiu obowiązków oraz pomagaj kolegom

Ogłoszenie wyników było przeplatane montażem słowno-muzycznym „W drodze do świętości...” w wykonaniu uczniów: Zespołu Szkół Urszulańskich w Rybniku, Zespołu Szkolno-Przedszkolnego nr 4 w Raciborzu, Szkoły Podstawowej w Krzyżanowicach oraz Państwowej Szkoły Muzycznej w Rybniku. Montaż słowno-muzyczny został opracowany na podstawie prac konkursowych. Młodzi wykonawcy przedstawili świętych z ich przesłaniem skierowanym do uczestników konkursu.

Konkurs plastyczny był dopełnieniem Wojewódzkiego Drużynowego Konkursu Religijnego „Na drodze Cię, Jezu spotykam”, który odbył się 21 kwietnia 2023 r. w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Rudniku. Wzięło w nim udział 9 drużyn. Główny temat był związany ze świętymi dziećmi: św. Dominikiem Savio, bł. Carlo Acutisem i Śl. Bożą Antonietą Meo oraz z Pismem Świętym. W półfinale każdy uczestnik napisał test. W przerwie uczniowie wraz z katechetami wysłuchali prelekcji o bł. Carlo Acutisie,

przygotowanej przez autorkę książek Magdalenę Kędzierską-Zaporowską (Wydawnictwo eSPe), a także zobaczyli wystawę prac plastycznych konkursu „Boże dzieci, młodzi święci drogą do nieba”. Po ogłoszeniu wyników do finału zakwalifikowano pięć drużyn, pozostałe kibicowały na widowni i walczyły o szóste miejsce. Do zadań drużyn należało: ustne i pisemne odpowiadanie na pytania, rozwiązanie krzyżówki, uzupełnienie biografii świętych dzieci, podjęcie rywalizacji w grach online na tabletach, układanie puzzli na czas, itp. W potyczkach zespołowych ważnym elementem była umiejętność współpracy zespołowej. Najlepsza okazała się drużyna w kolorze czarnym, czyli Szkoła Podstawowa nr 15 z Oddziałami Sportowymi w Raciborzu w składzie: Kinga Muzyk, Leon Opiela, Emilia Smółka. Do konkursu przygotował ich katecheta – Krzysztof Jasita. Wykonane przez uczestników konkursu prace (w tym lapbooki i prezentacje) mogą stać się cennym środkiem dydaktycznym do wykorzystania przez nauczycieli religii. Obecnie wystawa znajduje się w Pedagogicznej Bibliotece Wojewódzkiej w Rybniku.

Wszystkim uczestnikom konkursu gratulujemy podjęcia wyzwania odkrycia wspaniałych młodych ludzi i czerpania z ich sposobu życia i myślenia. Paulina Kwiecińska w swojej pracy napisała:

Stał się świętym, ponieważ pracował nad tym, aby stawać się coraz lepszym. Nikt się świętym nie rodzi. Świętość się zdobywa. Stanisław Kostka odznaczał się takimi cechami: miłość do Boga, uczciwość, odwaga, czynność i pomoc bliźniemu, pracowitość, stanowczość, pilność i sumienność.

Natomiast Wiktor Michta swoją prezentację multimedialną podsumował słowami:

Niech Carlo zmieni twój sposób myślenia.

Województwo Śląskie

KATEGORIA – PRZEDSZKOLE:

WOM Rybnik

1 miejsce
Paulina Trójca
Św. Franciszek i Hiacynta
Przedszkole nr 21 w Tychach

2 miejsce
Kacper Antos
Śl.B. Anna de Guigne
ZSP w Rudniku

3 miejsce
Jan Żok
Bł. Carlo Acutis
ZSP w Rudniku

Sponsorzy: Honorowy patronat:

Województwo Śląskie

KATEGORIA – KLASY 1-3:

WOM Rybnik

1 miejsce

Igor Mokrzycki
Bł. Carlo Acutis
SP nr 17 w Świętochłowicach

Milena Minko
Bł. Karolina Kózkówna
SP nr 17 w Świętochłowicach

Mateusz Szymura
Śl.B. Antonietta Meo
ZSP nr 9 w Żorach

Sponsorzy: Honorowy patronat:

Województwo Śląskie **WOM Rybnik**

KATEGORIA – KLASY 4-6:

1 miejsce

Igor Ciesielczyk
Komiks o dzieciach, które widziały Matkę Bożą
ZSP w Gorzyczkach

2 miejsce

Karolina Dziubińska
Lapbook o bł. Karolinie Kózkównej
SP nr 17 w Świętochłowicach

3 miejsce

Lesław Piszczan
Lapbook o bł. Carlo Acutis – Boży Informatyk
SP nr 4 w Radlinie

3 miejsce

Artur Poparda
Lapbook o bł. Laurze Vicuna
ZSP w Gorzyczkach

Województwo Śląskie **WOM Rybnik**

KATEGORIA – KLASY 7-8:

1 miejsce

Maja Borowska
Droga do nieba
SP nr 4 w Radlinie

2 miejsce

Wiktor Michta
Bł. Carlo Acutis
ZSP nr 5 w Żorach

3 miejsce

Paulina Kwiecińska
Św. Stanisław Kostka
ZSP w Rudniku

Wyróżnienie

Jonasz Herud
Św. Dominik Savio
SP w Gamowie

Wyróżnienie

Paulina Gomola
Św. Maria Goretti
SP w Czernicy

Sponsory: Honorowy patronat:

dr Maria Koloch
– nauczyciel-konsultant RODN i IP „WOM” w Rybniku

Ryszard Kulik, Piotr Skubała

KALKULATOR ŚLADU EKOLOGICZNEGO – narzędzie zmiany postaw i zachowań środowiskowych – materiały EKO dla nauczyciela na zajęcia wychowawcze

Na początku lat 90. XX wieku William Rees i Mathis Wackernagel, naukowcy z University of British Columbia w Vancouver w Kanadzie zaproponowali uniwersalną miarę, która pozwala ocenić oddziaływanie człowieka na środowisko. Od tego czasu ślad ekologiczny (ecological footprint) stał się bardzo użytecznym narzędziem wykorzystywanym zarówno przez naukowców, jak i przez polityków biorących w swoich decyzjach pod uwagę kontekst środowiskowy. Obecnie koncepcją śladu ekologicznego w swoich analizach posługuje się ONZ, Unia Europejska, wiele krajów świata oraz instytucji i firm.

Autorzy koncepcji śladu swoje podejście oparli o bardzo prostą zasadę. Otóż każde nasze działanie wymaga korzystania z określonych zasobów środowiskowych i jednocześnie powoduje skutki, których doświadcza środowisko. To, ile bierzemy w postaci zasobów oraz ile oddajemy w postaci odpadów, można skonfrontować z możliwościami ziemskiego ekosystemu w zakresie zaspokajania naszych potrzeb. Inaczej mówiąc, ślad ekologiczny jest miarą naszego zapotrzebowania na zasoby biosfery. Pozwala on ocenić, czy między tym, ile bierzemy, a ile Ziemia jest w stanie nam dać, występuje równowaga (Wackernagel, Rees. 1996).

To, co do tej pory traktowano jako niezróżnicowane lub wybiórczo widziane zasoby środowiskowe, autorzy odnieśli do pojęcia „biologicznie produktywnego terenu”, obejmującego zarówno powierzchnie kontynentów jak i morza. Pozwoliło to na stworzenie standaryzowanej miary potencjału biologicznego planety wyrażanego w postaci „globalnego hektara (gha)”. Jest to ilość biologicznie czynnego terenu, zawierającego tereny rolnicze, lasy, obszary połowowe (z wyłączeniem terenów nieproduktywnych dla człowieka), która posiada zdolność podtrzymywania naszego życia, co oznacza, że dostarcza nam okre-

ślonych dóbr i pozwala absorbować produkowane przez nas odpady.

Jaki pozostawiamy ślad ekologiczny?

Każda nasza działalność wywiera wpływ na ziemski ekosystem i aby żyć, korzystamy wyłącznie z dóbr oferowanych przez naturę. Różne rodzaje naszej aktywności mają odmienny skutek środowiskowy. Przykładowo, autorzy podają ślad ekologiczny osoby, która przemierza dziennie 10 kilometrów:

- rowerem: 122 m²,
- autobusem: 301 m²,
- samochodem: 1442 m².

Ekologiczny ślad jest obliczany systematycznie od 1961 roku dla wszystkich państw należących do Organizacji Narodów Zjednoczonych w oparciu o statystyki tej organizacji. Dane przygotowywane są przez Global Footprint Network i ukazują się na stronach tej organizacji (www.footprintnetwork.org), znajdziemy tam pełny pakiet bieżących informacji na temat *ecological footprint* w świecie. Powierzchnia naszej planety wynosi 51 mld ha, obszar produktywny to 12,4 mld ha. Uwzględniając, że liczba mieszkańców przekracza obecnie 8 mld, na każdego Ziemianina przypada działka o powierzchni 1,6 ha, czyli niewielki prostokąt o wymiarach 160 m x 100 m (WWF 2022. Living Planet Report 2022). Należy pamiętać, że gdy liczba mieszkańców osiągnie 9 mld, co prawdopodobnie nastąpi w połowie wieku, działka ta skurczy się do 0,9 ha. Obecnie ludzkość wykorzystuje **175% mocy regeneracyjnych Ziemi**. Warto zwrócić uwagę, że jeszcze na początku lat sześćdziesiątych ludzkość wykorzystywała zaledwie 60% zasobów biosfery. Od końca lat 80. XX wieku zaczęliśmy życie na kredyt. Przy utrzymaniu obecnego tempa eksploatacji Ziemi w roku 2050 ludzkość

będzie wykorzystywać sporo ponad 200% zasobów Ziemi (WWF 2022. Living Planet Report 2022).

Ślad ekologiczny jest bardzo zróżnicowany pomiędzy narodami. Niechlubny „rekordzista” to Katar – 14,3 gha, zaraz za nim Luksemburg – 13,0 gha. Przeciętny Amerykanin ma wysoki ślad ekologiczny – 8,1 gha, mieszkańiec Danii – 6,4 gha, Rosjanin – 5,3 gha. Statystyczny **mieszkaniec/mieszkanka Polski ma również dość wysoki ślad ekologiczny**, szczególnie, jeżeli porównamy go do przeciętnego w świecie, czy pojemności środowiska biosfery – **4,8 gha**. Najniższy ślad ekologiczny odnotowano w Jemenie (0,5), Timorze Wschodnim (0,6) i Haiti (0,6). Mieszkańcom wielu krajów, w tym np. takich jak Filipiny, Nikaragua, Urugwaj, Kamerun, Indie, Nigeria czy Kenia, wystarczy działka o powierzchni mniejszej niż 1,6 ha (potencjał biologiczny Ziemi). Innymi słowy można powiedzieć, że jeżeli każdy żyłby tak jak współczesny Amerykanin, potrzebowalibyśmy pięciu dodatkowych planet typu Ziemia. Żyjąc tak jak przeciętny Polak, dla całej ludzkości potrzebne byłyby jeszcze trzy Ziemie (Global Footprint Network).

Polska i wiele innych krajów żyje ponad stan, na kredyt. Pojemność środowiska w naszym kraju jest oceniana na 1,9 gha. Biorąc pod uwagę nasz ślad ekologiczny (4,8 gha), oznacza to, że ekologiczny deficyt sięga 2,9 gha. Tego rzędu zasoby pozyskujemy z innych części świata oraz eksploatujemy je kosztem przyszłych pokoleń Polek i Polaków. Zwykle jako przykład krajów troszczących się o środowisko podajemy kraje skandynawskie. Nie do końca jest to prawda, gdyż ich ślad ekologiczny jest niestety wysoki i wynosi od 5,7 gha dla Norwegii do 6,7 gha dla Danii.

Koncepcja śladu ekologicznego jest bardzo ważna, jeśli chcemy uczciwie odpowiedzieć na pytanie, czy mamy do czynienia z kryzysem środowiskowym i co jest jego główną, bezpośrednią przyczyną. Dzięki temu, że w podejściu tym operujemy zagregowaną miarą ludzkiego wpływu na ziemski ekosystem, to odpowiedź na powyższe pytanie narzuca się sama, przy porównaniu naszych wymagań i środowiskowego limitu. Najkrócej mówiąc, nie ma równowagi między tym, ile bierzemy, a ile Ziemia jest nam w stanie dać. Bierzymy zbyt wiele i ta nierównowaga jest samą istotą choroby, na którą choruje współczesna cywilizacja.

Kalkulator jako narzędzie w edukacji ekologicznej

Praca z Kalkulatorem śladu ekologicznego w wymiarze edukacyjnym ma na celu:

- zwiększenie świadomości ograniczeń planety (biosfery) w zakresie podtrzymywania ludzkiej cywilizacji,
- zwiększenia świadomości rosnącej nierównowagi między potrzebami (zachciankami) ludzi a możliwościami ich zaspokojenia w oparciu o zasoby środowiska,
- zapoznanie się z kategorią długu ekologicznego, będącego przejawem wspomnianej nierównowagi,
- zwiększenie wiedzy na temat negatywnych konsekwencji związanych z przekraczaniem limitu środowiskowego (rosnącego długu ekologicznego),
- poznaniem aspektów życia i związanych z nimi zachowań, które mają największy wpływ na środowisko,
- uświadomienie wielkości własnego śladu ekologicznego,
- wyrażenie uczuć i emocji związanych z wiedzą o wielkości własnego śladu ekologicznego,
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności za stan środowiska,
- wzbudzenie motywacji do dokonania zmian w zakresie własnych zachowań zmniejszających wartość osobistego śladu ekologicznego.

Podstawowy schemat pracy z Kalkulatorem śladu ekologicznego:

- lekcja wprowadzająca: Objawy kryzysu środowiskowego i jego konsekwencje. (odwołanie się do raportów IPCC, IPBES, Żyjąca Planeta),
- wprowadzenie do koncepcji śladu ekologicznego,
- wypełnienie Kalkulatora,
- podzielenie się wynikami,
- wyrażenie emocji związanych z otrzymanym wynikiem,
- praca z trudnymi emocjami,
- wyjaśnienie wątpliwości związanych z poszczególnymi kategoriami Kalkulatora i ilością punktów (np. skąd taka duża wartość związana z jedzeniem mięsa, lotami samolotem czy przemieszczaniem się samochodem),
- runda postanowień.

Poszczególne kategorie Kalkulatora są podpowiedzią w jakich obszarach i jakie zachowania są korzystne dla przyrody. Uzyskany przez konkretną osobę wynik jest jednocześnie wskazówką, co ta osoba może zrobić, by zmniejszyć swoje obciążenie w stosunku do przyrody. Praca z Kalkulatorem powinna zakończyć się rundą postanowień wypowiedzianych na głos przez każdą z osób.

Ważne, by każdy z uczniów wybierał odpowiedni rodzaj zachowania, który spełnia rolę redukującą wzbudzony wcześniej dysonans poznawczy. Wybrane zachowanie ma być:

- konkretne i policzalne (np. przez trzy dni w tygodniu nie będą jadł mięsa),
- proste i możliwe do wprowadzenia (lepiej zacząć od jednego, dwóch czy trzech dni bez mięsa, niż obiecywać ścisły weganizm),
- zakotwiczone w czasie (np. zacznę robić to od dzisiaj lub od następnego poniedziałku).

Jeśli pozostali uczniowie również dokonują postanowień, to uruchamia się proces modelowania, który zwiększa tendencję do zaangażowania!

Społeczeństwo zrównoważone to takie, które nie wykorzystuje więcej, niż wynoszą potencjalne możliwości ekosystemów. Ślad ekologiczny sprzyja podjęciu dyskusji na temat zrównoważenia i zachęca do zmian. Każdy z nas ma swój udział w rozmiarach dewastacji Ziemi. Oznacza to również, że każdy z nas, dokonując codziennych wyborów, może przyczynić się do rozwiązania problemu. Warto przyjrzeć się swoim nawykom, zakupom, zastosowanym rozwiązaniom w domu i ocenić, jak duża jest nasza ekologiczna, a może raczej nieekologiczna stopa.

Materiały dla nauczycieli dotyczące pracy z Kalkulatorem dostępne są na stronie www.kalkulator.eco

Literatura

- Wackernagel, M., Rees, W.E., 1996: *Our Ecological Footprint. Reducing Human Impact on the Earth*, New Society Publishers, Canada.
- WWF 2022. *Living Planet Report 2022 – Building a nature positive society*. Almond, R.E.A., Grooten, M., Juffe Bignoli, D. & Petersen, T. (Eds). WWF, Gland, Switzerland, https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/embar-go_13_10_2022_lpr_2022_full_report_single_page_1.pdf [dostęp: 15.04.2023].

prof. dr hab. Piotr Skubała

– profesor nauk biologicznych, Wydział Nauk Przyrodniczych, Uniwersytet Śląski, ekolog, akarolog (zajmuje się ekologią i systematyką roztoczy *Oribatida*), autor 158 artykułów naukowych, 51 rozdziałów w monografiach lub monografii, 38 komunikatów naukowych oraz 140 artykułów popularnonaukowych, etyk środowiskowy, edukator ekologiczny, działacz na rzecz ochrony przyrody; aktywista klimatyczny, lider Climate Reality (fundacja wiceprezenta Al Gore’a), „ethic expert” w Komisji Europejskiej w Brukseli (program HORIZON 2020), członek komisji ds. GMO i GMM przy Ministrze Środowiska (2014–2019), stały współpracownik miesięcznika „AURA. Ochrona środowiska” i miesięcznika „Dzikie Życie”, współorganizator Festiwalu Kultury Ekologicznej „Zielono Mi”, organizator i współprowadzący spotkania Klubu Myśli Ekologicznej

dr Ryszard Kulik

– doktor psychologii związany z Fundacją Klub Myśli Ekologicznej i Pracownią na rzecz Wszystkich Istot. Trener, aktywista ekologiczny. Autor książek i artykułów poświęconych relacji człowieka z przyrodą, m.in.: *Odkrywanie natury. Praktyka głębokiej ekologii, Jak kształtować postawy proekologiczne. Trening grupowy w edukacji ekologicznej czy Człowiek wobec natury. Psychologia ochrony przyrody*

Józef Marchewczyk

15 LAT EDUKACJI EKOLOGICZNEJ w Młodzieżowym Ośrodku Socjoterapii w Gliwicach

*Ziemia nie należy do nas,
My należymy do Ziemi.
Cokolwiek czynimy Ziemi,
Czynimy dla siebie.*

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Gliwicach-Sośnicy jest placówką kształcenia specjalnego przeznaczoną dla chłopców z różnorodnymi formami zaburzenia funkcjonowania emocjonalnego i społecznego oraz zagrożonej niedostosowaniem społecznym. MOS, zatrudniając wykwalifikowanych i doświadczonych nauczycieli, wychowawców i innych specjalistów, oferuje wychowankom możliwość ukończenia szkoły podstawowej oraz otrzymania pomocy w trudnym okresie dorastania. Misją ośrodka jest umożliwienie wychowankom nabycia takich umiejętności społecznych, które pomogą im prawidłowo funkcjonować w społeczeństwie, powodując, że będą zmieniać siebie i świat na lepsze.

Jedną z form oddziaływania na zaburzone sfery życia wychowanków jest podejmowana w naszej

placówce od 15 lat edukacja ekologiczna. Jej celem jest skuteczne i efektywne kształtowanie postaw proekologicznych oraz propagowanie wszelkiej działalności zgodnej z etyką ekologiczną. Cały proces edukacji ekologicznej polega nie tylko na zdobywaniu wiedzy ekologicznej, ale przede wszystkim na nauce praktycznego myślenia i działania na rzecz środowiska lokalnego, ochrony przyrody i zasobów Ziemi. Edukacja ekologiczna jest wpisana w statut placówki oraz program profilaktyczno-wychowawczy. Wychowankowie w ramach edukacji ekologicznej biorą czynny udział w cyklicznych zajęciach Koła Ekologicznego, organizują akcje wynikające z kalendarza ekologicznego oraz naszego Ośrodkowego Programu Edukacji Ekologicznej, który jest przygotowywany na każdy rozpoczynający się rok szkolny. Wychowankowie chętnie włączają się też w akcje ogólnopolskie. Najważniejsze przedsięwzięcia, które podejmujemy w ramach edukacji ekologicznej w naszej placówce to m.in.: Dzień bez Samochodu, Dzień patrona ekologów św. Franciszka, Święto Drzewa, Międzynarodowy Dzień Czystego Powietrza, Godzina dla Ziemi, Tydzień Ziemi, Dzień Ochrony Środowiska Naturalnego oraz coroczne akcje ekologiczne, takie jak: „Sprzątanie Świata”, „Żyj smacznie i zdrowo” czy „Pomóżmy ptakom przetrwać zimę”. W naszej placówce od kilku lat trwa zbiórka zużytych baterii oraz plastikowych nakrętek do butelek. Zebrane nakrętki pomagają Piotrusiowi z Gliwic w jego codziennej rehabilitacji. W ostatnich latach bardzo aktywnie wspomagamy chorych z Gliwickiego Hospicjum oraz bezdomne zwierzęta ze schronisk w Zabrze i Gliwicach. Poprzez takie akcje uczymy naszą młodzież postaw akceptacji, miłości oraz szacunku do ludzi i zwierząt. Wychowankowie MOS-u w Gliwicach w czasie 15-letniej działalności proekologicznej zdobyli liczne nagrody i wyróżnienia w konkursach wojewódzkich i ogólnopolskich. Najważniejsze z nich to: trzy pierwsze

nagrody w Wojewódzkim Konkursie Ekozespołów (2009, 2010, 2011), nagroda w kategorii „Najlepsi z Najlepszych” w Ogólnopolskim i Wojewódzkim Konkursie Programu Ekozespołów (2011), trzy pierwsze nagrody w wojewódzkim konkursie „Na najlepiej prowadzoną edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju w placówkach oświatowo-wychowawczych województwa śląskiego” (2010, 2011, 2012), trzecie miejsce w Ogólnopolskim Konkursie „Ucz się z klimatem” (2012), wyróżnienie w Ogólnopolskim Programie „Zaadoptuj rzekę” (2015) i nagrodę w Ogólnopolskim Konkursie „Nie dla niskiej emisji, czyli czy wiesz, czym oddychasz?” (2015). Ostatnio nasz ośrodek otrzymał tytuł „EKO-PLACÓWKI 2022”. Koło Ekologiczne współpracuje z licznymi organizacjami i fundacjami ekologicznymi. Najważniejsze z nich to: Fundacja Ekologiczna „Silesia”, GAP-Polska, Klub Gaja, Fundacja Arka czy Polski Klub Ekologiczny. Jest już tradycją, że w ramach organizowanego

w naszej placówce na wiosnę Tygodnia Profilaktyki, pt. „Wiosenne Przebudzenie” zapraszamy do nas ciekawych ludzi, dla których ekologia jest pasją. Do tej pory w naszych murach gościli m.in.: p. Halina Stolarczyk (Polski Klub Ekologiczny), p. prof. Piotr Skubała (Uniwersytet Śląski) oraz p. Jacek Bożek (Klub Gaja) i p. Anna Ogrodnik (RODN i IP „WOM” w Rybniku).

30 maja br., w ramach ostatniej edycji „Wiosennego Przebudzenia”, świętowaliśmy nasz jubileusz. Gościem specjalnym była p. Anna Ogrodnik – nauczyciel-konsultant RODN i IP „WOM”, która poprowadziła z naszymi wychowankami ciekawe zajęcia dotyczące „Wiosennego przebudzenia mocy – Dlaczego warto być eko?”. Wcześniej p. Dorota Kozłowska – nauczycielka przedmiotów przyrodniczych w naszej placówce – przeprowadziła lekcję otwartą, podczas której uczniowie tworzyli lasy w słoikach. Na koniec spotkania mogliśmy wspominać ludzi

i wydarzenia z tych ostatnich 15 lat oraz spotkać się przy wspólnym poczęstunku, przygotowanym z ekologicznych produktów.

Patrząc z perspektywy tych 15 lat edukacji ekologicznej, jestem przekonany, że warto było podjąć ten trud, by zainteresować młodzież zagrożoną niedostosowaniem społecznym problemami środowiska naturalnego. Jestem przekonany, że warto to robić nadal. Reasumując, tematyka ekologiczna jest bliska nie tylko mojemu sercu i duszy, ale także moim podopiecznym, dyrekcji, współpracownikom oraz rodzicom moich wychowanków. W każdym podejmowanym działaniu mogę liczyć na ich zaangażowanie i wsparcie. Nie byłoby tak szeroko rozwiniętej działalności ekologicznej w naszej placówce, gdyby nie olbrzymie wsparcie i zaangażowanie dyrekcji ośrodka oraz koleżanek i kolegów. Serdecznie zapraszam do śledzenia naszej aktywności na portalu społecznościowym FB: Ekolodzy MOS Gliwice.

mgr Józef Marchewczyk

– wychowawca, opiekun Koła Ekologicznego MOS w Gliwicach

Małgorzata Pyszny, Maria Koloch

WARTOŚCIOWE KSIĄŻKI

Podsumowanie projektu

Wielka Liga Czytelników

2022/2023

*Czytelnika nie można zniewalać,
czytelnika się urzeka.*

Antoine de Saint-Exupéry

W przeprowadzonych w listopadzie 2022 r. badaniach Biblioteki Narodowej lekturę co najmniej jednej książki (papierowej lub cyfrowej) zadeklarowało 34% badanych w wieku co najmniej 15 lat, a więc blisko jedna trzecia społeczeństwa. Jest to wynik dokładnie na tym samym poziomie, co ten zarejestrowany przed rokiem.

Badania BN wskazują na niewielki wzrost zainteresowania książkami wśród młodych ludzi, być może młodzież wraca do czytelniczych praktyk sprzed pandemii. Ograniczenia covidowe przyniosły nieco większe zainteresowanie czytaniem. Książki czytają przede wszystkim osoby najlepiej wykształcone i uczące się (58% absolwentów szkół wyższych, 14% osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym). Tak jak w poprzednich latach, kobiety czytają książki częściej niż mężczyźni, (odpowiednio 42% i 26%). W 2022 roku wśród najpoczytniejszych w Polsce

książek dominuje beletrystyka i literatura gatunkowa (obyczajowo-romansowa i kryminalna). Nie pojawiła się w 2022 r. żadna powieść, która – zyskując masową publiczność – mogłaby otrzymać miano wydawnictwa czytelniczego. I choć pojawili się także nowi twórcy, nie zdobyli jednak licznych czytelników.

A co z tymi, którzy od książki uciekają?

*Trzeba ich uwodzić! Książka musi ich uwodzić,
kusić nęcić, inaczej po nią po prostu nie sięgną.*

Grzegorz Leszczyński

Od kilku lat promocją czytelnictwa i wartościowych książek oraz kształtowaniem kompetencji czytelniczych wśród dzieci i młodzieży zajmują się organizatorzy i koordynatorzy projektu **Wielka Liga Czytelników**. W roku szkolnym 2022/2023 do Konkursu Wielka Liga Czytelników w powiecie rybnickim zgłosiło się **266** uczestników, w powiecie raciborskim **65** uczestników, w powiecie wodzisławskim **188** uczestników, czyli **519 osób w regionie**. **Z terenu powiatu rybnickiego w projekcie udział wzięły placówki:** ZSP Jejkowice, SP Czernica, SP Gaszowice, ZSP Zwonowice, SP Raszczyce, SP 5 Czerwionka-Leszczyny, SP 4 Czerwionka-Leszczyny, SP 8 Czerwionka-Leszczyny, SP 7 Czerwionka-Leszczyny, ZSP Szczerbice, ZSP Lyski, SP Piece, Przedszkole w Jejkowicach. **Z terenu powiatu wodzisławskiego w projekcie udział wzięły placówki:** Przedszkole Akademia Wyobraźni w Markłowicach, SP 2 Rydułtowy, SP 1 Pszów, ZSP Krostoszowice, SP Rogów, ZSP nr 6 Wodzisław Śląski, SP Wodzisław Śląski, SP 3 Pszów, SP 4 Rydułtowy. **Z terenu powiatu raciborskiego w projekcie udział wzięły placówki:** SP Krzanowice, SP 13 Racibórz, SP 18 Racibórz, SP 2 Racibórz. W tym roku laureaci konkursu uczestniczyli w 4 etapach: szkolnym, powiatowym, wojewódzkim i ogólnopolskim.

Uczestnicy konkursu polecali przeczytane przez siebie książki: „Niezłe ziółko”, „Cukierku, Ty łobuzie!”, „Nowe przygody skarpetek”, „Afryka Kazika”, „Wiłka smoczy dziewczynka”, „Smaragdowa wałka”, „Marcel i czas”, „Skandal w stolicy nudy”, „Stan splątania”, „Smopsy”, „Tajemnica domu w Bielinach”, „Chuligania”, „Tarmosia”, „Małe Licho i babskie sprawy”, „Panna Foch”.

Polecamy również wartościowe książki ze **Złotej Listy Fundacji Cała Polska Czyta Dzieciom**. Warto także

sięgnąć ze względu na obchody w Polsce **ROKU SZYMBORKIEJ I ROKU FREDRY** po utwory naszych mistrzów literatury.

Czytanie książek to najpiękniejsza zabawa, jaką sobie ludzkość wymyśliła

W. Szymborska

7 czerwca w RODN i IP „WOM” w Rybniku spotkali się najlepsi czytelnicy z południowej części województwa śląskiego, wyróżnieni w konkursie **Wielka Liga Czytelników!** Zaproszono na uroczyste podsumowanie projektu ponad dziewięćdziesiąt osób, uczniów z klas I–VIII i nauczycieli – **szkolnych koordynatorów akcji WLC**. Mistrzowie czytelnictwa otrzymali dyplomy, książki, upominki, pamiątkowe gadżety.

W ramach obchodów **Ogólnopolskiego Tygodnia Czytania Dzieciom** zebrani w naszym ośrodku dorośli czytali dzieciom utwory Wisławy Szymborskiej, a dzieci fragmenty swych ulubionych książek i bajkę Aleksandra Fredry. Włączyliśmy się również do ogólnopolskiej akcji – **JAK NIE CZYTAM JAK CZYTAM**. Każdy uczestnik spotkania mógł też popisać się swą kreatywnością i wykonać zakładkę do swej ulubionej lektury!

Pamiętajmy, że czytające dzieci pochodzą przede wszystkim z czytających rodzin, a czytający uczniowie wywodzą się mogą jedynie z czytających szkół.

Dziękujemy wszystkim uczniom, rodzicom, dziadkom, nauczycielom za udział w projekcie WLC oraz promowanie czytelnictwa.

Dziękujemy sponsorom.

Jesteście wspaniali!

Źródła

<https://www.bn.org.pl/raporty-bn/stan-czytelnictwa-w-polsce/stan-czytelnictwa-w-polsce-w-2022>
<https://wielkaliga.pl/index.php#news>
<https://czytamy.org/>
<https://calapolskaczytadzieciom.pl/>
<https://www.szymborska.org.pl/>

mgr Małgorzata Pyszny i dr Maria Koloch

– Koordynatorzy powiatowi akcji WLC, nauczyciele-konsultanci RODN i IP „WOM” w Rybniku

Bożena Sperling

UCZENIE PATRIOTYZMU I SZACUNKU DLA DRUGIEGO CZŁOWIEKA w szkole podstawowej – wycieczka do Warszawy

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej stawia przed nauczycielami ważne zadania. Mamy między innymi „wprowadzać naszych uczniów w świat wartości, w tym patriotyzmu i szacunku dla tradycji”, „wskazywać wzorce postępowania, wzmacniać poczucie tożsamości narodowej” i formować „szacunek dla godności innych ludzi”.

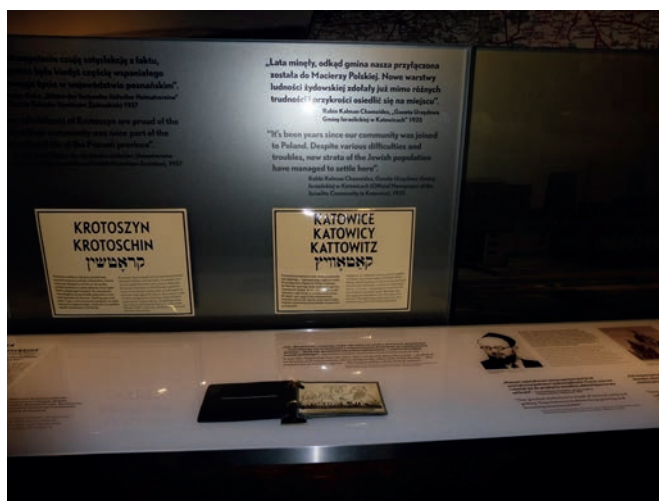
Jako nauczyciele wprowadzamy uczniów w świat wartości i tradycji, czy to na lekcjach historii, czy też języka polskiego. Omawiamy przecież lekturę obowiązkową pt. „*Kamienie na szaniec*” Aleksandra Kamińskiego, poezję K.K. Baczyńskiego, czytamy teksty poruszające tematykę holocaustu (podręczniki zawierają tego typu fragmenty większych utworów, jak chociażby „*Wariata*” Ildy Fink), oglądamy stosowne filmy, dyskutujemy... To na języku polskim. Na historii też nie brakuje tematów dotyczących Polski Walczącej, Małego Sabotażu, akcji pod Arsenałem, Powstania w Getcie Warszawskim czy Powstania Warszawskiego, a to jeszcze nie wszystko. Nasze lekcje są raz ciekawsze dla ucznia, raz nie. Mówienie o patriotyzmie jest trudne, zwłaszcza z młodzieżą klas siódmych i ósmych, która nie zawsze rozumie i nie czuje jeszcze, co to patriotyzm. Co innego zobaczyć... Zobaczyć, że bohaterowie lektury żyli naprawdę i można odwiedzić ich groby, że Aleja Szucha istnieje, że... I tak możemy długo. Dlatego uczniowie klas ósmych Szkoły Podstawowej nr 11 im. Maksymiliana Basisty w Rybniku wybrali się w kwietniu tego roku na trzydniową wycieczkę do Warszawy. Właśnie po to, by doświadczyć, sprawdzić i „zobaczyć historię” na własne oczy. Co innego „suche” mówienie o Rudym, Alku i Zośce, a co innego być tam, gdzie rozegrały się ważne momenty lektury, które przecież szczegółowo omawiamy na zajęciach. Program wycieczki był bardzo bogaty, w głównej mierze nastawiony na realizację wspomnianych na

wstępie elementów podstawy programowej kształcenia ogólnego. I tak pierwszego dnia udaliśmy się na Cmentarz Powązki Wojskowe. Zapaliliśmy znicze na grobie Alka, Rudego i Zośki, bohaterów lektury „*Kamienie na szaniec*”. Podobnie uczyniliśmy na grobie Krzysztofa Kamila Baczyńskiego i jego żony, Barbary. Towarzyszył nam podniosły, patriotyczny nastrój. Uczniowie zobaczyli na własne oczy groby BOHATERÓW, które pokazywano im podczas lekcji, ale w wersji elektronicznej. Tego samego dnia przenieśliśmy się w czasy Powstania Warszawskiego, ponieważ udaliśmy się do Muzeum Powstania Warszawskiego, w którym dzień po dniu przedstawiony został przebieg tego wydarzenia. Uczniowie mogli zapoznać się z realiami powstańczej rzeczywistości, losami dzieci walczących w powstaniu czy też cywilów. Mogły doświadczyć „wędrowania” kanałami, posłuchać muzyki czy zobaczyć filmy z tego szczególnego okresu. Nie sposób opisać bogactwo informacji i wspaniałość przekazu tego miejsca, jakim jest wspomniane muzeum. Uczniowie byli pod wielkim wrażeniem...

Drugiego dnia wycieczki między innymi widzieliśmy Grób Nieznanego Żołnierza oraz Pomnik Ofiar Tragedii Smoleńskiej. Udało nam się również obserwować zmianę warty przy Grobie Nieznanego Żołnierza. Akurat tego dnia, czyli 13.04., obchodzony jest Dzień Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej i z tej okazji wolontariusze w strojach żołnierzy z czasów II wojny światowej rozdawali przypinki z repliką guzików katyńskich. Nasi uczniowie też je otrzymali. Byliśmy też przy Pomniku Małego Powstańca. Tego dnia nasz nieoceniony przewodnik po mieście cierpliwie słuchał, co byłoby jeszcze spełnieniem naszych marzeń i tak pokierował trasę wycieczki, iż z okien autokaru mogliśmy zobaczyć ważne dla nas miejsca, bo związane z Rudym, Alkiem i Zośką. Zobaczyliśmy Liceum im. Stefana Batorego, którego absolwentami byli bohaterowie lektury, a także ich kolega, Krzysztof Kamil Baczyński. Jechaliśmy Aleją Szucha i zobaczyliśmy budynek, w którym katowano Rudego, a gdzie obecnie mieści się Mauzoleum Walki i Męczeństwa. Zobaczyliśmy pomnik Kopernika, z którego Alek zimą 1942 r. zjął płytę z niemieckim napisem, a w drodze na Stare Miasto przewodnik zabrał nas pod Pałac Blanka, gdzie 4 sierpnia 1944 r. zginął Krzysztof Kamil Baczyński. Tego wszystkiego nie zawierał program wycieczki, więc była to dla młodzieży satysfakcjonująca niespodzianka. Na zakończenie dnia udaliśmy się do Polin – Muzeum Historii Żydów Polskich w dzielnicy Muranów. To również wykraczało poza pierwotny program zwiedzania. Zależało nam jednak na tym, ponieważ nasza wycieczka zbiegła się w czasie z obchodami 80. rocznicy wybuchu Powstania w Getcie Warszawskim. Dodatkowo wiązało się to z omawianymi na historii czy języku polskim tematami oraz październikową wycieczką do Muzeum Auschwitz-Birkenau. Po zwiedzeniu Muzeum Polin przysiedliśmy na moment pod Pomnikami Bohaterów Getta. I tutaj byliśmy świadkami wyjątkowego wydarzenia, związanego właśnie z obchodami kolejnej rocznicy wybuchu powstania. Grupa obcokrajowców, młodzieży żydowskiego pochodzenia, przybyła, aby oddać hołd swoim bohaterskim przodkom, uczcić ich pamięć. Znaleźliśmy się w tym miejscu w czasie szczególnym i byliśmy świadkami szczególnych zdarzeń. Zrobiło to wrażenie na każdym...

Oczywiście wycieczka zawierała również i inne punkty, niezwiązane z trudną i dla niektórych nudną edukacją. Był czas na rozrywkę, relaks, pamiątki, zwiedzanie miejsc związanych nie tylko z tematyką patriotyczną. Jednak te przedstawione powyżej były chyba najważniejsze, nawet dla samych uczniów. Po opowieściach o Rudym, Alku i Zośce, po opowieściach o walce i męczeństwie Polaków i Żydów podczas II wojny światowej przyszedł czas, by powiedzieć:

Przybyliśmy, zobaczyliśmy, zapamiętamy...

mgr Bożena Sperling

– nauczyciel języka polskiego

Szkoła Podstawowa nr 11

w Zespole Szkolno-Przedszkolnym nr 11 w Rybniku

Beata Szoltysek

INNOWACJA PEDAGOGICZNA

„Edukacja klasyczna, czyli sięgnijmy kreatywnie do źródeł. Holistyczne podejście do dydaktyki i wychowania w szkole”

Pomysł upowszechnienia innowacji pedagogicznej jako metody pozwalającej wychodzić poza schemat nauczania danego przedmiotu w ramach realizowanego programu nauczania pojawił się już dawno, ale rumieńców nabrał dzięki praktyce nauczania filozofii w szkole ponadpodstawowej. Okazało się bowiem, że uczniowie mieli silną potrzebę usensownienia nauki tego przedmiotu i często byli zaskoczeni treściami przekazywanymi na lekcji, gdyż filozofia kojarzyła im się przede wszystkim z historią doktryn wielkich myślicieli a nie ze sposobem myślenia, rozważaniami na temat istoty bytu, powstania świata, szczęścia czy sztuki.

Koniecznym więc wydało mi się łączenie treści z podstawy programowej z filozofii i innych przedmiotów. Na lekcjach można odwoływać się do przykładów, ale nie ma czasu na rozwinięcie tematu, zgłębienie go. Czasami widziałam zainteresowanie uczniów, ich zaskoczenie, że namysł nad światem może otwierać zupełnie nowe możliwości interpretacji zjawisk, które znają z innych lekcji, np. koncepcja ognia jako arche w filozofii Heraklita z Efezu a teoria wielkiego wybuchu w fizyce, model atomu Bohra i najnowsze interpretacje ruchu elektronów a doktryna Demokryta, biologiczne granice ludzkiego życia a etyka, wybory moralne współczesnej medycyny, itp. Idąc za tym uczniowskim błyskiem w oku, który szybko jednak przygasa, postanowiłam dać im możliwość zagłębienia się w temat.

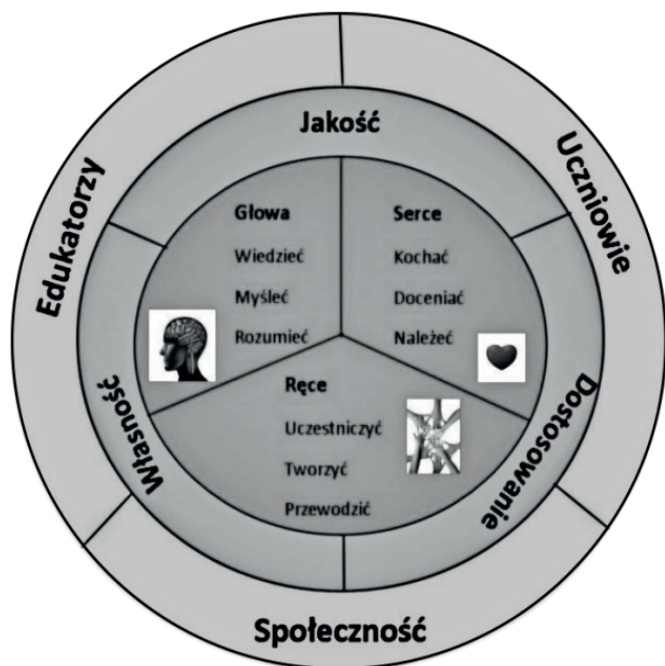
Inspiracją była też idea edukacji holistycznej, która szczególnie mocno do mnie przemawia jako sposób na uaktywnienie młodzieży w procesie uczenia, pozwalała na odejście od metod podawczych na rzecz

aktywizujących, które angażują uczniów i powodują, że uczą się poprzez własne twórcze działanie. Pani Monika Grochalska z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, w artykule podsumowującym projekt pt. „Idea edukacji holistycznej a gotowość na zmiany wśród nauczycieli, biorących udział w projekcie „Umiem się uczyć – refleksja krytyczna”, tak opisała zalety tego typu działań:

Szkolna rzeczywistość nie przystaje do rzeczywistości pozaszkolnej, ponieważ proces nauczania jest ciągle taki sam, jak był w przeszłości – nauka jest bardziej odtwórcza niż twórcza, przypomina system produkcji w fabryce, dąży do unifikacji, a nie personalizacji, ogranicza, a nie daje autonomii, generuje nierówności, a nie wyrównuje je.

Jednym z postulowanych sposobów zmiany tego stanu rzeczy jest edukacja holistyczna w duchu trzech H (z ang.): Head, Heart, Hands (Głowa, Serce, Ręce). Oznacza to, że uczniowie powinni aktywnie uczestniczyć w procesie uczenia się, a oprócz wiedzy, powinni posiadać też umiejętność głębokiego rozumienia stawianych im wyzwań. Do efektywnego uczenia się niezbędne jest ich zaangażowanie emocjonalne oraz działanie. Jedynie praktyczne wykorzystanie nabytej wiedzy pozwala w pełni ją zinternalizować [...]. Uczenie się poprzez działanie sprawia, że nabyta wiedza jest w pełni funkcjonalna. Podstawowe elementy tego procesu zostały przedstawione na poniższym schemacie¹.

¹ <https://depot.ceon.pl/handle/123456789/9415?show=full> [dostęp: 20.06.2022].

Rysunek 1. Założenia edukacji holistycznej (oprac. na podstawie: *Ministry of Education, Singapur, 2007*).

W ten sposób powstała innowacja pedagogiczna, którą zrealizowałam w Zespole Szkół nr 3 w Rybniku. Przyświecał jej cel odejścia od encyklopedycznej wiedzy na rzecz zrozumienia świata za pomocą filozoficznej refleksji. Po uzyskaniu akceptacji dyrektora szkoły, Pana Pawła Kaszycy, przedstawiłam założenia i organizację innowacji radzie pedagogicznej, która pozytywnie ją przyjęła. Było to ważne, gdyż pomysł zakładał aktywność innych nauczycieli przy realizacji jej założeń i gratyfikację w postaci ocen z przedmiotów, które będą powiązane z analizą zaproponowanych filozoficznych zagadnień. Od 1 września 2017 r. nie obowiązują już przepisy określające formalne warunki rozpoczęcia działalności innowacyjnej i szkoły same decydują, jakie innowacje zostaną wdrożone, jak ma przebiegać ich realizacja i ewaluacja. Tak więc po uzyskaniu zgody dyrektora i przedstawieniu radzie pedagogicznej idei innowacji, rozpoczęłam jej realizację wśród uczniów klas pierwszych, którzy realizowali przedmiot filozofia.

12 stycznia 2023 roku zainaugurowaliśmy projekt w Zakładzie Historii Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Uczniowie, którzy zgłosili chęć podjęcia się pracy badawczej, uczestniczyli w zajęciach z dr. Michałem Bizoniem, pracownikiem naukowym uczelni. Wysłuchali wykładu, uczestniczyli w rozmowie, zadawali pytania i... zobaczyli, jak przy pomocy psa można obalić twierdzenia Donalda

Davidsona czy samego Kartezjusza! Pan dr Bizoń przyproceedził bowiem na zajęcia niespotykanego nauczyciela – swojego psa, od którego, jak się okazało, można się wiele nauczyć a przy okazji... przytulić i pogłaskać. Dzięki współpracy z Uniwersytetem Jagiellońskim i zaangażowaniu wykładowcy rozpoczęcie innowacji zyskało ciekawą naukową oprawę i pokazało uczniom, że wysokie progi uczelni są dostępne również dla nich, a dr Bizoń w przystępny i ciekawy sposób przedstawił im skomplikowane doktryny filozoficzne. Wyjazd do Krakowa stał się pretekstem do odwiedzenia innych miejsc i otwarcia uczniów na tematy filozoficznie związane z fizyką, historią i kulturą. Po wizycie w murach uniwersytetu przyszedł czas na spotkanie z eksperymentem naukowym tuż obok, bo w kościele Świętych Apostołów Piotra i Pawła, gdzie znajduje się najdłuższe w Polsce wahadło Foucaulta. Spod kopuły zwisa na 46,5 metrach liny wahadło o kształcie kuli, ważące 25 kg, które w rytmie swojego ruchu udowadnia, że Ziemia się kręci, choć nie doświadczamy tego fizycznie tu i teraz – nie czujemy przecież obrotowego ruchu ziemi! Nie czujemy też na co dzień siły odśrodkowej, ale to nie znaczy, że jej nie ma. Léon Foucault zorganizował ten eksperyment

w 1851 roku w Paryżu, by udowodnić, że Ziemia się kręci. My mieliśmy okazję uczestniczyć w nim w krakowskim barokowym kościele pod czujnym okiem profesora fizyki. Zamieszczony na kuli laser czerwonym światłem „rysował” na macie kąt

odchylenia względem umieszczonych na niej linii i pokazywał, że w czasie trwania doświadczenia przekreślił się wraz z Ziemią i kościołem o kilka stopni. Pierwszy pokaz wahadła w tym kościele miał miejsce w czerwcu w 1949 roku i był prawdziwym

wydarzeniem naukowym. Doświadczaliśmy tego i MY! Potem odbył się kulturalno-historyczny spacer po zabytkach centrum Krakowa. Tym samym udało się wzbudzić w uczniach zainteresowanie i emocje, a w czasie pobytu w Krakowie i w drodze powrotnej już trwały dyskusje, jak realizować jeden z 11 tematów naukowych.

Nowatorski charakter innowacji polegał na możliwości samodzielnej pracy metodą projektu nad wskazaniem powiązań między starożytnymi koncepcjami filozoficznymi a współczesną nauką na bazie realizowanych w szkole programów nauczania z poszczególnych przedmiotów. Pozwoliło to dostrzec uczniom powiązania pomiędzy filozofią starożytną a współczesną nauką, nadać im skonkretyzowaną i uporządkowaną formę prezentacji swoich odkryć przy wykorzystaniu metod TIK. Uczniowskie prezentacje są zgromadzone jako pomoc dydaktyczna do lekcji na przedmiotach ogólnych, dając tym samym młodym filozofom poczucie sprawczości i współodpowiedzialności za proces dydaktyczno-wychowawczy.

Innowacja „Edukacja klasyczna, czyli sięgnijmy kreatywnie do źródeł. Holistyczne podejście do dydaktyki i wychowania w szkole” jest moją odpowiedzią na zachęcenie uczniów do podejmowania prób samodzielnego myślenia, zdobywania wiedzy i kreatywności oraz zwiększenia ich motywacji do nauki a także wyjście naprzeciw wymogom edukacyjnym zawartym w aktualnej podstawie programowej dla trzeciego etapu edukacyjnego. Proponowana innowacja ma też związek z realizacją priorytetów polityki oświatowej państwa, szczególnie punktów:

1. Wychowanie zmierzające do osiągnięcia ludzkiej dojrzałości poprzez kształtowanie postaw ukierunkowanych na prawdę, dobro i piękno, uzdalniających do odpowiedzialnych decyzji.
3. Działanie na rzecz szerszego udostępnienia kanonu i założeń edukacji klasycznej oraz sięgania do dziedzictwa cywilizacyjnego Europy, m.in. przez umożliwienie uczenia się języka łacińskiego już od szkoły podstawowej.

W związku ze zwiększeniem motywacji uczniów do podjęcia działań projektowych zorganizowałam współpracę z dr. Michałem Bizoniem z Zakładu Historii Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego, który, jak już wspomniałam, dał uczniom możliwość uczestniczenia w wykładzie z historii filozofii przy-

gotowanym specjalnie dla nich. Zaangażowanie i chęć współpracy dr. Bizonia były nieocenione, a jego sposób prowadzenia zajęć z uczniami pozwolił im otworzyć się na filozofię, zobaczyć z innej perspektywy wartość tej nauki. Niekonwencjonalna forma pogadanki z udziałem psa była doskonałym pomysłem na zaangażowanie uczniów w dyskusję. Jak wyglądała organizacja innowacji w szkole po inauguracji w Krakowie? Uczniowie, którzy zgłosili się do projektu, wybierali jeden z zaproponowanych obszarów tematycznych, zawierających problem filozoficzny w kontekście jednej z dziedzin naukowych realizowanych w szkolnych programach nauczania z przedmiotów ogólnokształcących. Mieli następnie 4 miesiące na realizację projektu w formie prezentacji multimedialnej lub krótkiego filmu z wykorzystaniem narzędzi TIK. W tym czasie mieli prawo do konsultacji z nauczycielem filozofii i wybranym nauczycielem przedmiotu ogólnego, który mógł udzielać wskazówek merytorycznych, sugerować propozycje bibliograficzne, ale nie miał wpływu na kształt pracy. Miała ona bowiem być samodzielnym zadaniem uczniów. Nauczyciel, jako mentor, miał za zadanie tylko inspirować uczniów do poszukiwań, skorygować błąd, jeśli taki zauważy. Uczeń mógł 2 razy skorzystać z takich konsultacji w czasie trwania projektu. Tematyka prac została przesłana uczniom w grudniu 2022 r., aby mogli się z nią wcześniej zapoznać, była też omawiana na lekcjach filozofii. Termin składania przez uczniów projektów został ustalony do końca kwietnia 2023 r., analiza i ocena prac była zaplanowana do 26 maja 2023 r., a ogłoszenie wyników – 1 czerwca 2023 r.

Uczniowie, którzy wykonali najlepszą pracę, otrzymali ocenę celującą z filozofii na koniec roku szkolnego i częściową ocenę celującą z wagą 5 z przedmiotu ogólnego, z którym powiązana była realizacja zadania. Za pozostałe prace uczniowie otrzymali, zgodnie z założeniami innowacji, ocenę bardzo dobrą z wagą 4 z filozofii i z drugiego przedmiotu, wykorzystanego w projekcie.

Za najlepsze uznano dwie prezentacje, które zostały przygotowane w parach przez uczniów na temat zasad fair play w sporcie i granic ludzkiego życia. Przygotowali je uczniowie z klasy mistrzostwa sportowego i uczennice z profilu biologiczno-chemicznego, co doskonale odzwierciedla ich zainteresowania. Tematyka prac była celowo dobrana tak, aby

uwzględnić realizację przedmiotów na poziomie rozszerzonym w danych klasach.

Poniżej zagadnienia, które zaproponowałam uczniom do realizacji projektu. Wynikają one z realizowanych treści podstawy programowej z filozofii na poziomie podstawowym.

1. Czym jest piękno? Co stanowi kryterium piękna?

Rozważ problem, jak zdefiniować piękno i od czego zależy, że coś uznajemy za piękne? Odwołaj się do starożytnych koncepcji piękna (np. teorie Pitagorasa, Platona, Arystotelesa, teoria złotego podziału), literatury, w której pojawiają się motywy związane z pięknem (topos arkadyjski, liryka pejzażu, liryka miłosna), współczesnej fotografii lub filmu oraz kanonu piękna ciała ludzkiego kreowanego przez media (fenomen modelingu, chirurgii plastycznej). Możesz też wymyślić własny sposób realizacji tematu w odniesieniu do koncepcji filozoficznej i jej obecności w sztuce, np. w sztukach plastycznych, fotografii, kinematografii lub literaturze.

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, psychologii, historii sztuki, literatury, religii, wiedzy o kulturze oraz formułując własny pogląd na to zagadnienie.

2. Czym jest szczęście? Co czyni człowieka szczęśliwym?

Rozważ problem, jak zdefiniować szczęście i od czego zależy, że uznajemy jakiegoś człowieka, grupę ludzi, za szczęśliwych? Odwołaj się do starożytnych koncepcji szczęścia (np. teorie Sokratesa, Arystotelesa, stoików, epikurejczyków) oraz do literatury, w której pojawiają się motywy związane ze szczęściem, do współczesnych teorii psychologicznych – teorii dobrostanu Martina Seligmana, koncepcji PERMA, KAIZEN lub do popularnego skandynawskiego modelu HYGGE. Możesz też odwołać się do dowolnych, interesujących wg Ciebie, koncepcji szczęścia lub stworzyć własną koncepcję (wychodząc jednak od znajomości tych obecnych w starożytnej filozofii). Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, psychologii, religii, wiedzy o kulturze oraz formułując własny pogląd na to zagadnienie.

3. Starożytny ideał kalokagatii, czyli połączenia piękna i dobra. Czy doskonalenie ducha i umysłu idzie w parze z doskonaleniem fizycznym?

Rozważ, czy taki ideał nadal jest wartościowy? Wychowanie fizyczne składało się w starożytności na ideał, jakim jest kalokagatia, gdyż uwzględniała ona rów-

nież doskonałość zewnętrzną, cielesną. Wychowanie bez sportu było nie do pomyślenia u starożytnych Greków. Zastanów się, czy doskonalenie ducha i umysłu powinno też dzisiaj iść w parze z doskonaleniem fizycznym dla dobra dzieci i młodzieży. Grecy potrafili te trzy rodzaje wychowania (moralne, intelektualne, fizyczne) zespolić w pojęciu i zarazem ideale, jakim jest kalokagatia. W sferze wychowania fizycznego to oni właśnie stworzyli jego ideał. Chcieli, by ciało (podobnie jak duch) stało się idealnie piękne. Nierzadko wychowanie fizyczne wiązało się w starożytnej Grecji z zaprawą wojskową, czyli z przygotowaniem młodzieży do służby w armii. Szczególnym przykładem jest tzw. wychowanie spartańskie.

Zastanów się, czy są dziedziny sportu, które przez reguły nimi rządzące i zarobki zawodników przyczyniają się do rujnowania zdrowia zawodników i tym samym przeczą ideałowi kalokagatii? (sumo, zawody strong menów, długodystansowe biegi przez pustynie, ...).

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, biologii, medycyny, ekonomii, historii sportu, wiedzy o kulturze, psychologii sportu oraz formułując własny pogląd na to zagadnienie.

4. Etyka w sporcie – od zasad fair play do mrocznej strony sportu, czyli dopingu i korupcji.

Rozważ problem etycznego podejścia do sportowej rywalizacji. Skąd się wzięła i czym jest dzisiaj zasada fair play? Zastanów się, czy możliwe jest jeszcze idealistyczne podejście do czystego współzawodnictwa, gdzie przebiega granica między odnową biologiczną a dopingiem, jak ocenić niedozwolone wspomaganie zawodników?

Co z poszanowaniem przeciwników i sędziów, jak oceniasz „kupowanie” nieletnich zawodników, psychologiczne oddziaływanie na sportowców drużyny przeciwnej i presję wywieraną na sędziach zawodów przez kluby sportowe i sponsorów?

Możesz wybrać któryś z problemów i na nim się skupić, wychodząc od starożytnego ideału rywalizacji sportowej, zasad fair play lub odnieść się do ważnego dziś problemu w sporcie, który sam/sama zaobserwowałeś/aś i uważasz za ważny.

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, biologii, medycyny lub psychologii sportu oraz formułując własny pogląd na to zagadnienie.

5. Gdzie zaczyna i kończy się życie ludzkie? Czym jest to życie? Kiedy zaczynamy być ludźmi i czy śmierć biologiczna kończy nasze życie?

Rozważ problem, odwołując się do ontologii i metafizyki w starożytnej filozofii, rozważań na temat biologicznego i duchowego życia człowieka, poszukiwań sensu życia, jego początków i końca. Możesz włączyć w swoje rozważania aspekt religijny, porównując różne koncepcje naukowe i religijne.

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, biologii, chemii, medycyny, psychologii lub religii świata oraz formułując własny pogląd na to zagadnienie.

6. Jak starożytne odkrycia Demokryta z Abdery o atomie wpłynęły na późniejsze teorie naukowe?

Czy atomistyczna teoria świata jest nadal aktualna? Jak współczesna nauka zapatruje się na pluralistyczną wizję Demokryta? Jak daleko może się posunąć człowiek w zdobywaniu wiedzy o najmniejszych cząstkach materii? Czy są jakieś granice tego poznania? Gdzie w świecie rozwijają się najprężniej badania na ten temat?

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, chemii, fizyki lub biologii i formułując własny pogląd na to zagadnienie.

7. Jak współczesna nauka ocenia pomysły starożytnych filozofów dotyczące arche świata?

Zastanów się, czy określenie arche jako żywiołu czy też abstrakcyjnego pojęcia (bezkres, liczba) można dziś obronić naukowo? Czy współczesna nauka przychyliła się do któregoś z tych poglądów? Czy znalazła dowody na prawdopodobieństwo starożytnych teorii Talesa z Miletu, Heraklita z Efezu, Anaksymandra, Anaksymenesa, Pitagorasa czy Demokryta z Abdery? Wybierz jedną lub kilka teorii i spróbuj zgłębić ich znaczenie dla rozwoju nauki i empirycznego poznania świata?

Rozważ te problemy, przywołując wiedzę z filozofii, chemii, fizyki, geografii lub biologii i formułując własny pogląd na to zagadnienie.

8. Podróże z filozofią.

Udaj się w wirtualną lub realną podróż w dowolny zakątek Polski lub świata – tam, gdzie zaprowadzi cię ciekawość. Odkryj to miejsce, opisz, jakie panują tam prawa, jaka religia, wzorce kulturowe i zastanów się, co warunkuje zachowania panujące w społeczności lokalnej. Opisz je pod względem etycznym, antropologicznym. Spróbuj zgłębić tajemnice miejsca i ludzi.

9. Kwadratura koła, pojęcie liczby, brył idealnych i inne matematyczne koncepcje w kontekście odkryć filozofów – Pitagorasa, Platona, Talesa, Euklidesa.

Spróbuj zgłębić tajemnice matematyki, odwołując się do koncepcji filozoficznych i współczesnych teorii matematycznych. To zaskakująco głęboki i abstrakcyjny świat, który ma wiele do zaoferowania.

10. Z czego bierze się zło w człowieku?

Czy zwykły człowiek może dopuścić się złych czynów, czy też zbrodnie popełniają jedynie jednostki socjopatyczne, psychopatyczne? Rozważ problem, przywołując koncepcje etyczne, np. banalności zła czy odwołując się do znanych eksperymentów i teorii psychologicznych (np. Stanleya Milgrama czy Philipa Zimbardo). Możesz przeanalizować problem również w kontekście współczesnych doniesień medialnych.

11. O czym nie śniło się filozofom, a co... zastanawia mnie od dawna?

Twój własny problem do rozważenia (temat własny po skonsultowaniu z nauczycielem prowadzącym).

Jakie wnioski można wyciągnąć z przeprowadzonej innowacji? Na pewno wymagała zaangażowania uczniów, co przekładało się na konieczność ciągłego motywowania ich do pracy, bo musieli nauczyć się pozostawiania w procesie a nie sporadycznej aktywności w podejmowaniu działań. W związku z tym koniecznym wydaje się stworzenie częstszych konsultacji z nauczycielem prowadzącym. Mogą to być krótkie spotkania, które jednak będą mobilizowały do pracy, bo będą skłaniały do kontaktu z danym zagadnieniem, inspirowały do poszukiwań. Dobrym pomysłem może okazać się zorganizowanie spotkań wstępnych z uczniami wybierającymi ten sam temat, aby w grupie, za pomocą np. burzy mózgów, przedyskutować zagadnienie.

Większe zmotywowanie uczniów do pracy, więcej nauczycieli w roli mentora, więcej zaangażowanych uczniów – to cele na kolejny rok realizowania innowacji, bo teraz czas na korzystanie z doświadczeń z poprzedniego roku szkolnego.

mgr Beata Szołtysek

– nauczyciel-konsultant RODN i IP „WOM” Rybnik,
nauczyciel filozofii i j. polskiego
w Zespole Szkół nr 3 w Rybniku

Katarzyna Nogły

POTRZEBA GŁĘBSZEGO NAMYSŁU NAD ŚWIATEM...

Debaty filozoficzne jako metoda uczenia krytycznego myślenia

Filozofia jest przedmiotem nauczaniem w szkole ponadpodstawowej w zakresie podstawowym w wymiarze jednej godziny tygodniowo (konkretna szkoła wybiera jeden z przedmiotów wskazanych w ramowym planie nauczania – może to być – oprócz filozofii – także muzyka lub plastyka).

Podstawa programowa z filozofii obejmuje przede wszystkim filozofię starożytną, choć wskazuje też na kontynuację wybranych problemów w epokach późniejszych. Jednak edukacja filozoficzna nie wyczerpuje się jedynie w przestrzeni teoretycznej, dotyczącej np. historii filozofii. Powinna ona pozwolić także dyskutować o istotnych dla ludzkiego życia problemach i kształtować tożsamość młodego człowieka. W swojej praktyce dydaktycznej, prowadząc lekcje filozofii w pierwszej klasie liceum, wykorzystuję często formę debaty, by uczyć młodzież krytycznego myślenia, ale także jasnego formułowania i rzetelnego uzasadniania własnych poglądów filozoficznych w dyskusji. Ponieważ lekcje filozofii mają miejsce w pierwszej klasie, w czasie, gdy młodzież aklimatyzuje się w nowej szkole i w klasie, łączę formę debat z realizacją projektów, by zintegrować młodzież, która dzięki grupowej realizacji zadania ma możliwość lepiej się poznać i nawiązać przyjazne relacje. Przydział do konkretnych grup odbywa się na podstawie losowania. Ta z pozoru błaża czynność zawsze wywołuje wiele emocji, ponieważ losujemy skład każdej grupy na lekcji.

Członkowie grupy wybierają swojego lidera oraz przydzielają sobie konkretne zadania i określają harmonogram pracy.

W roku szkolnym 2022/2023 w różnych formach debat (lub innych formach rywalizacji) wzięły udział wszystkie pierwsze klasy w moim liceum. Pojedynkom zawsze towarzyszyli widzowie (uczniowie z innych klas) oraz jury, w skład którego wchodziłi nauczyciele oraz uczniowie, przede wszystkim z tych klas, które we wcześniejszych latach brały udział w debatach.

Aby uniknąć monotonii i pokazać młodzieży różne formy rywalizacji w debatach, zaproponowałam trzy typy projektów związanych z filozofią.

I Debaty oksfordzkie (prowadzili je uczniowie trzech klas)

Zaproponowane tematy debat:

Warto uczyć się filozofii;

Współczesne media społecznościowe zachęcają do myślenia¹.

Kryteria oceny debat oksfordzkich:

Debata – karta oceny dla sędziego

Teza: Współczesne media społecznościowe zachęcają do myślenia

Grupa PROPOZYCJI

	Mówca 1	Mówca 2	Mówca 3	Mówca 4
Wypełnianie roli (0–2 pkt)				
Wartość merytoryczna (0–6 pkt)				
Wartość pozamerytoryczna mowy (0–3 pkt)				
Razem				

Suma punktów grupy PROPOZYCJI:

¹ Pomysł tego tematu debaty zaczerpnęłam z podręcznika do filozofii „Spotkania z filozofią” Moniki Bokiniec i Sylwestra Zielki.

CHOĆ MYŚLICIE PRZEZ LATA SIĘ KŁÓCILI
 PRZYKŁADÓW ARCHE MNÓSTWO WYMYŚLILI
 WODA, OGIEN, NIATR, POHIETRZE
 ARCHE ZANSZE ZASADNICZE I PIERSZE
 TAKIE BYEY POMYSŁY FILOZOFÓW PRZYRODY
 LE CZ NA PEWNO BYE TO PROBLEMA NIETODY
 KAŻDY SIĘ ZASTANANIA CO JEST ŻYGA PODSTANA
 JEST TO DLA NAS WSZYSTKICH SPRANA CIGKANĄ

NIE LU SIĘ ZASTANIANO
 NIE LU ODPOWIEDZI UDZIELIĆ NIE UMIAŁO
 PRZYCZYNA ISTNIENIA BYE TA JEMNICĄ NIELKĄ
 NIOSĄCĄ ZA SOBĄ CIEKANOSĆ NATRETNĄ
 JEDEN ROZWIĄZANIE ZNALAZE
 W GRECJI ON JE WYNAŁAZE
 ARYSTOTELES FILOZOF ZASŁOŻONY I NIELKI
 PRZYCZYNY NA CZTERY PODZIELIŁ I TO NIE
 FILOZOFICZNE BAGA TELKI

HERAKLIT SĄDZIŁ ŻE WSZYSTKO PEYNIŁ
 W KAŻDEJ MOŻLIWEJ ŻYGA DZIEDZINIE
 INACZEJ PARMENIDES SĄDZIŁ
 LE CZ ŻADEN Z NICH NIE UNAZEŁ ŻE BŁĄDZIŁ
 PIERNSZY MÓNI WSZYSTKO ZMIENNE
 DRUGI MÓNI WSZYSTKO STALE
 NAJDEUZSZY SPÓR W HISTORII
 A SPONODONANY WYMYŚLANIEM DNOCH TEORII

Manista
 Pstusł dżi wuiał na.
 A wuiał tym jest wiał.
 Jest ca palem formowaw.
 Sład ka wiał jest pntowaw.
 Jedyn a wiał w wiał wiał.
 Bo wiał wiał jest wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał jest wiał

Apetyczna apatia
 Właje, łaje, dajcie wiał.
 A na dżawa dajcie dajcie.
 Ni wiał wiał wiał wiał wiał.
 Tyłko kę wiał wiał wiał.
 Sładka to nie wiał wiał.
 Bo wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał.
 I apati wiał wiał

Variabilizm
 Zmienił jest dajcie wiał wiał.
 Zmienił dajcie wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał.
 Jedyn jest wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.
 Jest wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.
 W wiał wiał wiał wiał wiał.

Grupa OPOZYCJI

	Mówca 1	Mówca 2	Mówca 3	Mówca 4
Wypełnianie roli (0–2 pkt)				
Wartość merytoryczna (0–6 pkt)				
Wartość pozamerytoryczna mowy (0–3 pkt)				
Razem				

Suma punktów grupy OPOZYCJI:

II Debaty teatralizowane

(inscenizowane według scenariusza napisanego przez uczniów)

Uczniowie mogli je zaprezentować w kostiumach z epoki, w stworzonych przez siebie dekoracjach. W każdej z dwóch klas rozlosowano cztery tematy debat:

debata monistów z pluralistami;
debata wariabilistów ze zwolennikami statyzmu;
debata sofistów z Sokratesem;
debata Platona z Arystotelesem.

Kryteria oceny debat teatralizowanych:

Kryterium	Grupa I Debata monistów z pluralistami	Grupa II Debata wariabilistów ze zwolennikami styzizmu	Grupa III Debata sofistów z Sokratesem	Grupa IV Debata Platona z Arystotelesem
Poprawność merytoryczna (0–5)				
Jakość scenariusza (spójność, pomyślowość) (0–3)				
Kultura języka (poprawność językowa, styl odpowiedni do sytuacji komunikacyjnej) (0–3)				
Ogólny wyraz artystyczny (0–3)				
Zaangażowanie całego zespołu (0–3)				

III Turniej filozoficzny

W dwóch klasach zaproponowałam przeprowadzenie turnieju klas. Klasowe drużyny rywalizowały w kilku konkurencjach, dość nietypowych jak na lekcje filozofii, choć związanych z tematyką zajęć. Uczniowie i uczennice w każdym z oddziałów samodzielnie podzielili się na grupy oraz wybrali zadania dla siebie – spośród wskazanych przeze mnie.

Lista konkurencji:

1. Quiz (konkurs wiedzy z filozofii).
2. Dwuosobowe zespoły losowały pytania z wszystkich dziedzin filozofii.
3. Piosenka o tematyce filozoficznej oraz jej interpretacja.

4. Każda z klas proponowała konkretny utwór – wybrany w taki sposób, by można w nim było znaleźć problematykę filozoficzną. W konkurencji punktowany był dobór tekstu, wykonanie utworu oraz wygłoszona po piosence interpretacja tekstu, uzasadniająca związek utworu z filozofią.
5. Wiersz o tematyce filozoficznej oraz jego interpretacja.
6. Analogicznie jak w poprzedniej konkurencji.
7. Fraszki filozoficzne – napisane przez uczennice i uczniów.
8. Teatralizowana debata filozoficzna (wybór tematu dowolny).
9. Stopklatka – jaskinia Platońska.

10. Związki filozofii z biologią i chemią (klasa z rozszerzeniem z tych przedmiotów) lub związki filozofii z matematyką i fizyką (klasa z rozszerzeniem z matematyki i fizyki).
11. Konkurencja miała charakter wykładu.
12. Definicje (zgodnie z zasadami definiowania – stworzenie na żywo definicji zjawisk wylosowanych przez zawodników).

Uczniowskie refleksje po przeprowadzonych debatach pozwoliły określić mocne i słabe strony takiego pomysłu na lekcje filozofii. Ewaluację przeprowadziłam w różny sposób:

- technika niedokończonych zdań (Debata nauczyła mnie...; Przygotowanie do debaty uświadomiło mi...; Dzięki debacie dowiedziałam/dowiedziałem się...);
- „ścianka opinii – gadająca ściana” (uczniowie na samoprzylepnych karteczkach, anonimowo, odpowiadali na pytania zapisane na planszy, przyklejali do niej swoje karteczki z odpowiedziami).

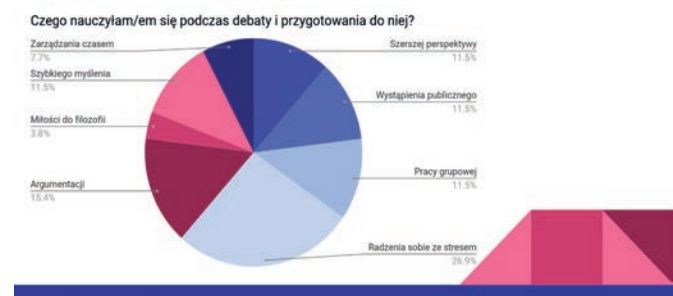
Uczniowie opracowali także wyniki ewaluacji. Poniżej przykładowe slajdy z prezentacji stworzonej przez uczniów pierwszej klasy, Agatę Kucz i Macieja Konska.

Metoda debaty i projektu edukacyjnego sprzyja kształceniu krytycznego myślenia, ponieważ uczniowie do przygotowania swoich wystąpień szukają informacji w różnych materiałach, analizują rozmaite argumenty. W debacie ważne jest, aby uczniowie rozpatrywali dane kwestie z różnych perspektyw, dlatego też w debatach typu oksfordzkiego losowanie, czy zespół będzie reprezentował argumenty opozycji, czy propozycji, odbywa się dopiero w dniu samej debaty. Takie podejście do problemu uczy akceptacji różnych poglądów i rozwija umiejętność konstruktywnej krytyki. Młodzież dzięki takiej organizacji pracy w debacie kształci kompetencje prowadzenia merytorycznej dyskusji, uwzględnia-

jącej racje drugiego uczestnika dialogu. Dzięki temu zwracamy uwagę młodym ludziom na znaczenie umiejętności współpracy i etyczny aspekt szacunku dla innych ludzi. Przydzielenie ról opozycji czy propozycji dopiero w dniu debaty sprzyja także rozwinięciu umiejętności uważnego słuchania innych uczestników i reagowania na ich argumenty w sposób konstruktywny – uczniowie mają świadomość racji drugiej strony, gdyż sami także szukali argumentów zarówno „za”, jak i „przeciw”.

Wykres stosunku procentowego wszystkich opinii

Z kolei debaty teatralizowane sprzyjają kształceniu także innej kompetencji kluczowej, jaką jest świadomość i ekspresja kulturalna. Młodzież tworzy własne teatralne scenariusze w oparciu o swoją wiedzę na temat koncepcji filozoficznych wskazanych w temacie debaty. Nie wystarczy przepisanie wiadomości z podręczników lub innych źródeł wiedzy. Trzeba uatrakcyjnić przekaz hermetycznych filozoficznych treści, wymyślić scenkę, przypisać role, zadbać o dramaturgię rozmowy. Niezwykle istotne jest też przygotowanie odpowiedniej scenografii (w tym kostiumów i charakteryzacji). To wszystko sprawia, że takie przedstawienie staje się ciekawe nie tylko ze względu na jego treść, ale także atrakcyjną formę. Warto czasem wyjść z tradycyjnej lekcyjnej sali, by twórczo pobawić się filozofią.

Bibliografia

Marta Wąsowska, „*Jak ewaluacja, to z klasą. Praktyczny poradnik dla szkół*”. *Szkoła z klasą 2.0*. Rozdz. I i IV: na podstawie publikacji „Ewaluacja. Jak to się robi?” autorstwa Łukasza Ostrowskiego i Marii Wiśnickiej wydanej przez Pracownię Badań i Innowacji Społecznych „Stocznia”, Warszawa 2016, CC BY 3.0.

mgr Katarzyna Nogły

– doradca metodyczny języka polskiego w RODN i IP „WOM” w Rybniku, nauczycielka j. polskiego i filozofii w II LO im. A. Frycza Modrzewskiego w Rybniku

Jak powstają mikrocuda z drewna?

– Nasze prace przygotowujemy miesiącami. Zwracamy uwagę na najdrobniejsze detale, takie jak kształty centymetrowej książki w drewnianej sypialni, szybu w zapowiadanej mikrokopalni czy pizzy w nowo otwartej w mieście pizzerii. Dla takiego efektu zdecydowanie warto się tak napracować – mówi Rafał Wolny, który stoi za Małym Drewnianym Domkiem. – Stolarstwo to nasza pasja. To praca, dzięki której wykonując wszystko, co uwielbiamy, możemy spełniać marzenia – podsumowuje.

Gdzie znajdziecie Wodzisławskie Skrzaty?

Przybycie Wodzisławskich Skrzatów do miasta poprzedziła minibudowa nowej kopalni przy ulicy Księżnej Konstancji 5, pizzerii u zbiegu ulic Głowackiego i Kubsza, drewnianych domków – także przy ulicy Kubsza (pod numerem 15) i przy Rynku 13. Mali mieszkańcy nieustannie powiększają swój miniaturowy świat, dlatego do powstałych już pomieszczeń dołączyła piekarnia przy Rynku 24, farma przy Rynku 29, dwupiętrowy apartament przy ulicy Kubsza 17, Cech Rzemieślników przy ul. Zamkowej 5 oraz szkoła przy Rynku 17. W 2023 roku w Parku Miejskim pojawiła się dziesiąta instalacja. Tym razem Wodzisławskie Skrzaty zamieszkały w pałacu.

Zakładka na miejskiej stronie

Na stronie miasta Wodzisławia Śląskiego www.wodzislaw-slaski.pl w „szybkim dostępie” znajduje się zakładka zatytułowana Wodzisławskie Skrzaty. Wszystkie zainteresowane osoby znajdą tam najważniejsze informacje o tych wyjątkowych stworzeniach, ich lokalizacje, a także opowiadania. Ponadto użytkownicy mogą pobrać do samodzielnego wydruku Kartę Turysty, w której znajdują się miejsca na pieczątki poświęcone każdej instalacji, a także quiz z wiedzy o Wodzisławskich Skrzatach.

Kartę Turysty można odebrać także w Punkcie Informacji Turystycznej w Wodzisławiu Śląskim (ul. Styczńskiego 2). Gdy zdobędzie się 9 fotografii (domu, sypialni, kopalni, pizzerii, farmy, Cechu Rzemieślników, szkoły, salonu, piekarni) we wspomnianym miejscu, otrzyma się pieczątki.

Rozwijający się mikroświat Wodzisławskich Skrzatów

Na 2023 rok zaplanowano trzy nowe instalacje Wodzisławskich Skrzatów, z których jedna powstała już w Parku Miejskim. Wspomniany projekt nieustannie się rozwija. Wraz z kolejnymi dioramami sukcesywnie aktualizowana będzie mapa, która pozwala na odnalezienie skrzatów mieszkańcom oraz turystom. W tym roku pojawi się również publikacja z opowiadaniem z konkursu, w którym wzięli

udział wodzislawianie. Docelowo sąsiedzi w wersji mikro mają znaleźć swój dom przy najważniejszych i najczęściej odwiedzanych miejskich obiektach, m.in. na historycznym Grodzisku, modernizowanym Ośrodku Rekreacyjnym „Balaton”, który jest atrakcyjnym miejscem wypoczynkowo-rekreacyjnym czy w wodzisławskich dzielnicach. Trasa Wodzislawskich Skrzatów ma tym samym zachęcić odwiedzających do skorzystania z oferty kulturalno-sportowo-rekreacyjnej Wodzislawia Śląskiego.

Skrzaty za granicą

Wodzislawskie Skrzaty ruszyły też w podróż, a mianowicie w dniach od 3 do 4 marca 2023 odwiedziły targi turystyczne Dovolena 2023 w czeskiej Ostrawie. Wodzislaw Śląski zaprezentował się podczas wspomnianego wydarzenia, promując ofertę kulturalną, sportowo-rekreacyjną oraz turystyczną. Była to idealna okazja do zaprezentowania atrakcji turystycznych znajdujących się w mieście. W targach udział wzięły aż z 3 kraje: Czechy, Polska i Słowacja.

Miasto Wodzislaw Śląski prezentuje się między innymi jako południowa brama Polski. Miasto, które odwiedza coraz więcej osób z Republiki Czeskiej i oczywiście te odwiedziny mają wielowątkowy charakter, bo związane są i z bliskością i pewnie z wieloma projektami, które realizowaliśmy, pokazując bogactwo naszych miast. Związane są też z tym ruchem o charakterze handlowym, który uzupełniany jest ruchem turystycznym, a chcielibyśmy, aby tym magnesem przyciągającym do miasta były także Wodzislawskie Skrzaty, o których wiele mówi się w Wodzislawiu Śląskim, jeszcze więcej w całej Polsce, a coraz częściej za granicą

– mówi prezydent Mieczysław Kieca.

Zapraszamy do magicznej krainy skrzatów. Szukajcie ich, zagłębiając się w uliczki Wodzisławia Śląskiego, podziwiajcie, zdobywajcie pieczętki, ćwiczcie wyobraźnię, poczujcie klimat tajemniczego miasta.

Urząd Miasta Wodzisławia Śląskiego

Beata Szoltysek, Alojzy Zimończyk

IX DIKTAND PO ŚLŌNSKU, bo poradzimy godać, pisać po naszymu i przajemy ślōnskiej godce!

27 maja tego roku 43 osoby, rybniczanki i rybniczanie, goście z całego Śląska, ale też z zagranicy, pisali śląskie dyktando. Dziewiąty już Diktand Godki Ślōnskiej zorganizowano na Hoymgrubie, czyli Zabytkowej Kopalni Ignacy w Rybniku-Niewiadomiu.

Organizatorem dyktanda była jak zwykle Demokratyczna Unia Regionalistów Śląskich, a współorganizatorem, już od kilku lat, jest zabytkowa rybnicka kopalnia. Trudno było sobie wymarzyć lepsze miejsce – związane ze Śląskiem kulturowo, przemysłowo, historycznie i mentalnie, tym bardziej, że dyktando było jednym z elementów programu Śląskiego Pikniku Historycznego. Spektakle uliczne w wykonaniu Teatru SAFO, koncerty, pokaz mody historycznej w wykonaniu stowarzyszenia Rowery Zabytkowe Zabrze, Teatr Lalek Marka Żyły, wystawa śląskich strojów ludowych dzięki Muzeum im. Emila Drobrego w Rybniku, prelekcje o strojach, historii Śląska, o boksie w przedwojennym Rybniku. Wszędzie było słyhać śląski język – podczas spektakli,

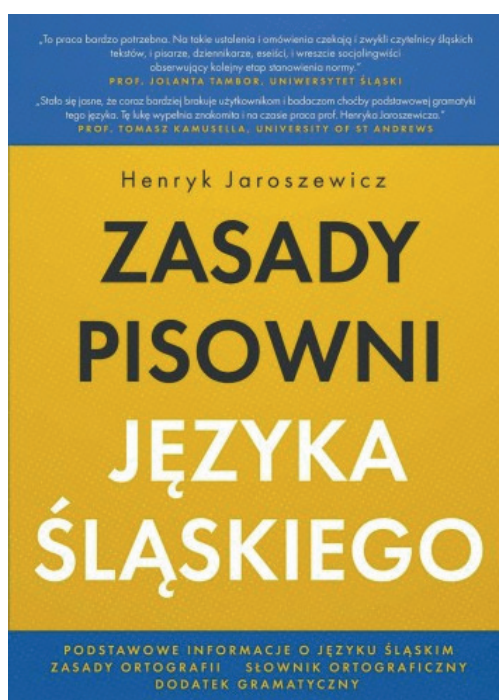
prelekcji, koncertów i oczywiście podczas dyktanda. Tu swój udział miał Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku. Pan Alojzy Zimończyk, nauczyciel-konsultant ośrodka, był inicjatorem współpracy z organizatorami pikniku i dyktanda, a Beata Szoltysek, również nauczyciel-konsultant, została zaproszona do napisania i przeczytania dyktanda. Wyrosło ono z osobistych doświadczeń dorastania na Górnym Śląsku i oddawało hołd rodzinnej historii nieżyjących już – babci i dziadka autorki.

Dyktanda po śląsku organizowane są od 9 lat i mają jeden główny cel – przypominać, ocalać i promować śląski etnolekt, język, którym posługują się ludzie na Górnym Śląsku w rodzinach, w pracy, w przestrzeni publicznej. Stanowi on element śląskiej tożsamości. Jest bezcenny. W polskiej literaturze naukowej dominuje pogląd, że etnolekt śląski jest zespołem gwar lub dialektów/poddialektów w obrębie języka polskiego. Zespół prof. Jolanty Tambor z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach zaproponował

zasady pisowni dialektów śląskich już w 2009 roku, a prof. Henryk Jaroszewicz opracował i wydał skodyfikowane zasady pisowni języka śląskiego w 2022 r. W swojej publikacji zawarł podstawowe informacje o języku śląskim, zasady ortografii, słownik ortograficzny i dodatek gramatyczny. To opracowanie stało się punktem odniesienia do poprawności zapisu i posłużyło jury do oceny prac uczestników dyktanda.

Na podstawie powyższej publikacji można przedstawić uniwersalne zasady pisowni śląskiej.

1. Nowe litery w zapisie śląskim:

Ō – charakterystyczna głoska dla języka śląskiego, dźwięk pośredni między o / u tzw. „o pochylone”, np.: mōj, kōń, fōrtka, fojermōn;
 Ô – (ło) nieobowiązkowa litera głównie na początku wyrazu zaczynającego się na literę o, np.: oko – ôko.

Zjawisko to nosi nazwę labializacji i nie występuje w części regionu.

Ő – (oł) w południowej części Górnego Śląska nieużywana, np.: kōkos, rōż, trōwa
Nie ma litery odpowiadającej polskiemu „ó”.

2. Inaczej zaznacza się głoski nosowe (ą, ę):

Zamiast ą jest om, on, np.:

idą – idōm

wziął – wziōn

Zamiast ę jest ym, yn, np.:

zęby – zymby

lęk – lynk

Gęsi idą drogą. – Gynsi idōm drōgōm.

3. Grupy głosek gie, kie zapisuje się twardo ge, ke i najczęściej tak się je wymawia, np.: kiedy – kedy, długie – duge a. dugi.

4. W języku śląskim spółgłoska ł przed samogłoską może ulegać zanikowi, np.:

głowa – gowa

człowiek – czowiek

tłusty – tusty

głupi – gupi
młody – mody
słuchaj – suchej

5. W języku śląskim funkcjonuje tzw. miękkie rzi, np.:

brzidki, brzim, krzidło, starzik (Trzi krziwe grzi-by rosnōm pod brzimym).

Bazując na tych zasadach i biorąc pod uwagę różnicowanie etnolektu śląskiego w obrębie Górnego Śląska, oceniano prace uczestników dyktanda. Wielu z nich poradziło sobie znakomicie.

Zapraszamy do lektury dyktanda i zadumy...

*Siedz w kōncie, bamōncie, przidzie czas,
znojdom cie...*

Moja babcia mianowali Hilda, ale ōna niy chciała, coby ji tak godać. Chciała sie nazywać Dorotka. Niy chciała tyż, coby my ji godali starka, bo starka to bōła już fest staro ōma, a ōna ōma jeszcze niy bōła, niyrada tyż bōła dwojaniu. Tak kosała, to co bōło robić? Godali my ji, wszyjske bajtle – „przaja ci, babcio”, żodyn niy śmioł padać „starko” ani „ōma”, ale ta Dorotka to nōm niy pasowała, bo dyc to bōła naszo Hilda, a dlo dziadka Richata – jego Hildka.

Dziadkowi tyż my niy godali starzik, bo babcia padała, iże ōn jeszcze je za wyzgerny, coby godać dō niego jak do starego ōpy. Boli my sie niy usuchnōnc, bo pogroziōła nōm, iże dostanymy fanga nudelkulōm, jak niy bydymy suchać. Beztōż

bōło pōł na pōł – bōła babcia, niy starka, ale za to Hilda, a niy żodno tam Dorotka.

Jako bōła ta moja babcia Hilda? Anō dobro, fest dobro, bo godała, iże mōmy pamiyntać „fto cie kamiyniym, ty go chlebym”. Ōna tak robiōła, a że za dobro bōła, to pora bergōw jōm w życiu trefiyło. Za mody dziolchy, jak wojna nastala, to na landōwie u Nymca robiōła i choć ciynżko ji bōło, to nauczōła sie piyc, warzić, schrōniać, gadzina ōbrobiać. Po wojnie, już w dōma, ōboczōła roz pod ōknym szykownego synka, co z wojny przyjechał i we świecie wielkim bōł, bo do Andersa uciyk z niymieckiego wojska i z nim bez Europa do dōm szoł.

Po weselu srogo biyda bōła, mantlami sie przykrywali, bo pierzinōw niy mieli. Trzi dziolchy za to mieli, dziadek na grubie za planisty robiōł, bo technikum skōńczōł, kształcić sie chcioł, ale trza bōło pijōndze do dōm nosić, a niy w ksiōnżkach siedzieć. Dobrze żyli. Dziolchy ōdchowali, wnuki niyftōre tyż, czasym se kwarytka wypiyli, ciyrpieli sie wykurzić cigarety bez filtra, na wczasy pojechać, a na kożdy gyburstag Richat kupowol Hildzie nowy klajd. Radowała sie tymu fest.

Niy ma jōm już, ale jo pamiyntōm... Jednego niy robia, babcio, niy siedza w kōncie, aże mie znoj-dōm, boch niy ma bamōnt, wolałach wylyż z tego kōnta, trzimać sie sztram, po naszymu godać, po swojimu żyć.

Beata Szoltysek

Nasz ośrodek będzie kontynuował zadania związane z edukacją regionalną, w tym z etnolektem śląskim jako ważnym elementem śląskiej tożsamości. W roku szkolnym 2023/2024 zapraszamy na kurs doskonalący dla nauczycieli wiedzy o regionie.

Źródła zdjęć

<https://www.facebook.com/demokratyczna.unia.regionalistow.slaskich/photos>

<https://www.facebook.com/KopalniaIgnacy>

<https://www.silesiaprogress.com/pl/p/Zasady-pisowni-jezyka-slaskiego-Henryk-Jaroszewicz/1533>

mgr Beata Szoltysek, mgr Alojzy Zimończyk

– nauczyciele-konsultanci Regionalnego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli i Informacji Pedagogicznej „WOM” w Rybniku

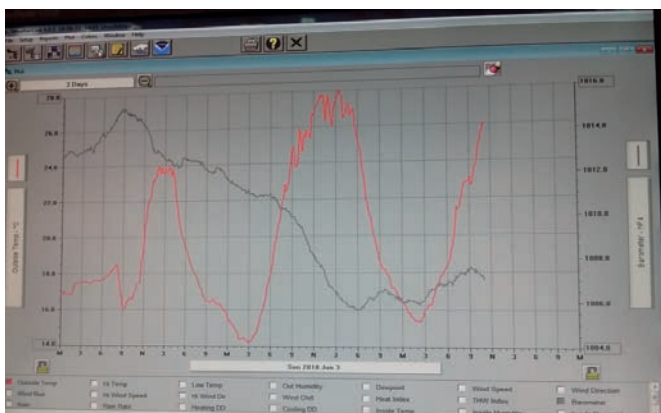
Anna Frystacka, Katarzyna Szweda, Alojzy Zimończyk

„OD LEKCJI W TERENIE PO WIRTUALNE PRZESTRZENIE” – efektywne wspomaganie procesu dydaktycznego w nauczaniu geografii

Stacja meteorologiczna – kreatywne zajęcia o pogodzie w ogródku „UrsusMeteo”

W roku szkolnym 2017/2018 uczniowie Zespołu Szkół Urszulańskich otrzymali I nagrodę w ramach I edycji budżetu partycypacyjnego Młodzieżowej Rady Miasta Rybnika za projekt stworzenia przyszkolonej stacji meteorologicznej „UrsusMeteo”. Realizacja projektu umożliwiła poszerzenie wiedzy uczniów z zakresu zjawisk pogodowych, jak również doskonaliła umiejętności dokonywania precyzyjnych odczytów z przyrządów meteorologicznych jak i ich interpretacji.

Terenowe zajęcia meteorologiczne mogą być realizowane zarówno na lekcjach geografii jak i przyrody w klasach szkoły podstawowej i liceum ogólnokształcącego ramach treści programowych związanych z pogodą i klimatem. W tym celu stworzyliśmy dwie karty pracy dla liceum ogólnokształcącego na poziomie podstawowym (załącznik nr 1) i rozszerzonym (załącznik nr 2).

Główne cele takich zajęć można przedstawić następująco:

- poznanie zasad działania szkolnej stacji meteorologicznej,
  - prezentacja wizualna instrumentów meteorologicznych i przedstawienie zasad ich działania,
  - ćwiczenie umiejętności posługiwania się przyrządami meteorologicznymi analogowymi i cyfrowymi,
  - odczytywanie wyników zmierzonych elementów pogody i ich interpretacja,
  - porównywanie wyników uzyskanych w stacji meteorologicznej i przyrządów analogowych z wynikami prezentowanymi w postaci cyfrowej.
- Główną zaletą zajęć prowadzonych w takiej formie są: zwiększenie motywacji uczniów do nauki, pokazanie praktycznego wymiaru kształcenia, uczenie przez doświadczenie czyli wspomaganie procesu zapamiętywania oraz zwiększenie kreatywności uczniów w zakresie podejmowania współdziałania. Na przeprowadzonych zajęciach osiągnęliśmy te cele.

Hipsomaper – rysunek poziomicowy bez tajemnic!

Wykorzystanie narzędzia multimedialnego, jakim jest hipsomaper (Sand Box), umożliwia uczniowi kreowanie różnego rodzaju form rzeźby terenu przy użyciu nawet zwykłego piasku.

„Od lekcji w terenie po wirtualne przestrzenie” – efektywne wspomaganie procesu dydaktycznego w nauczaniu geografii

Załącznik 1. Jak zmienia się pogoda w mieście?

<https://rybnik.geoportal2.pl/map/www/mapa.php?CFG=wms&mylayers=+granice+OSM+&INFO=fp#>

1:18500

ZSU Rybnik

Stacja UrsusMeteo

Lokalizacja stanowisk pomiarowych

Lokalizacja	Data i godzina pomiaru	Temperatura powietrza [°C]	Ciśnienie atmosferyczne [hPa]	Wilgotność powietrza [%]	Kierunek i prędkość wiatru [m/sek]	Stopień zachmurzenia	Rodzaj chmur
A							
B							
C							

Poziom hałas:

Wnioski:

Zespół Szkół Urszulańskich w Rybniku
www.urszulanki.rybnik.pl

„Od lekcji w terenie po wirtualne przestrzenie” – efektywne wspomaganie procesu dydaktycznego w nauczaniu geografii

Załącznik 2. KARTA OBSERWACJI METEOROLOGICZNYCH

1. Data:
2. Skład grupy:
3. Szkic placu szkolnego z zaznaczonymi numerami stanowisk

4. Tabela pomiarów elementów pogody (wykorzystaj oznaczenia legendy do map synoptycznych)

Stanowisko	Czas pomiaru	T [°C]	C [hPa]	W [%]	Z	KW	PW [m/sek]	U/Z

T – temperatura powietrza, C – ciśnienie atmosferyczne, W – wilgotność powietrza, Z – stopień zachmurzenia, KW – kierunek wiatru, PW – prędkość wiatru, U/Z – uwagi, zjawiska meteorologiczne

Zjawiska meteorologiczne

- mgła, mgła marznąca
- marzący deszcz, mżawka
- grad
- burza, błyskawica
- zawieja lub zamieć
- deszcz ciągły
- mżawka
- śnieg
- opady przelotne deszczu, śniegu
- Strefa ciągłych opadów deszczu lub śniegu

Wielkość zachmurzenia i prędkość wiatru

- niebo bezchmurne
- 1/8 pokrycia nieba
- 2/8
- 3/8
- 4/8
- 5/8
- 6/8
- 7/8
- zachm. całkowite
- niebo niewidoczne
- stacja automatyczna
- cisza
- wiatr zmienny
- 1 m/s
- 2,5 m/s
- 5 m/s
- 7,5 m/s
- 10 m/s
- 22,5 m/s
- 25 m/s
- 27,5 m/s

Źródło: www.pogodynka.pl

5. Zapisz krótkie wnioski:
6. Dokonaj pomiaru hałasu na wybranych stanowiskach – zapisz wyniki pomiarów

Zespół Szkół Urszulańskich w Rybniku
www.urszulanki.rybnik.pl

Zainstalowane oprogramowanie wirtualnie rysuje na zbudowanym modelu układ izohips (poziomic).

Praca z mapą poziomicową jest dla uczniów często bardzo wymagająca. Głównym problemem są trudności z wyobraźnią przestrzenną – przejście z mapy (rysunku poziomicowego) do rzeczywistego wyobrażenia danej formy rzeźby.

Hipsomaper – pozwala uczniom poprzez zabawę, przełamać trudności z czytaniem map, wykorzystujących układ izohips.

Zajęcia z wykorzystaniem tego narzędzia uczą przez doświadczenie (modelowanie przestrzenne), czytania mapy poziomicowej poprzez analizę przebiegu izohips na podkładzie hipsomapera, poprawiają percepcję przestrzennego widzenia u uczniów, zwiększają motywację uczniów do nauki.

Efektom realizowanych zajęć jest to, że uczniowie poprawnie rozpoznają formy rzeźby oznaczone na rysunku poziomicowym, potrafią zinterpretować przebieg i zróżnicowanie tych form na mapie, potrafią samodzielnie narysować proste formy rzeźby używając poziomic, ostatecznie uczeń poprzez nabywanie pozytywnych doświadczeń będzie rozwijał kreatywność myślenia i działania.

Narzędzia do tworzenia ciekawych animacji, zadań itp.

Programy i aplikacje, wykorzystywane podczas okresu nauczania zdalnego, można wykorzystać z powodzeniem w pracy z uczniem w szkole. Narzędzia pozwalające zobrazować dany problem lub zagadnienie z pewnością rozbudzą ciekawość poznawczą dzieci i młodzieży. Podczas warsztatów przeprowadzonych w maju b.r. w Zespole Szkół Urszulańskich w Rybniku, w ramach spotkania metodycznego z p. mgr. Alojzym Zimończykiem, nauczycielem-konsultantem RODN i IP „WOM” w Rybniku, zostały omówione następujące multimedialne pomoce dydaktyczne: <https://view.genial.ly/64742bf07d5e810011705817/presentation-wom>

- a) dysk Google – praca w chmurze na zajęciach lub w domu (jako forma zadania domowego); można utworzyć szablon prezentacji, którą uczniowie w ramach zadanej pracy będą uzupełniać; zainteresowaniem cieszą się również witryny Google pozwalające stworzyć wirtualny pokój zagadek, wykorzystywany jako ćwiczenie dla chętnych lub podsumowanie wiadomości;
- b) Jigsawplanet – aplikacja pozwalająca tworzyć puzzle; dzięki nim można urozmaicić wprowadzenie do nowego tematu lub powtórzenie wiadomości; układanka podlega modyfikacji (ilość puzzli, kształt itp.);
- c) EdrawMind – program pozwala na utworzenie kreatywnych notatek w formie mapy myśli; jest możliwość umieszczenia zdjęć, grafik pobranych z własnego dysku lub sieci; przygotowany plik można pobrać, zapisać w różnych formatach oraz wydrukować;
- d) Linoit – narzędzie posiadające formę tablicy, na której zamieszczane są pytania, wiadomości, pliki tekstowe i graficzne; daje szansę anonimowego wypowiedzenia się uczniom na dany temat; link do strony można wygenerować w formie kodu QR, który udostępniamy uczniom na początku zajęć;
- e) Stellarium – program umożliwiający wyjaśnienie trudnych zagadnień dotyczących astronomicznych podstaw geografii, m.in.: ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi oraz ich konsekwencji; wykorzystywany do analizy obserwowanych obiektów na sferze niebieskiej w ciągu roku,

pozwała na ich przedstawienie i charakterystykę w danym miejscu oraz czasie.

Możliwości wykorzystania wybranych aplikacji, stron internetowych na zajęciach lekcyjnych i pozalekcyjnych

Niezbędne w pracy dydaktycznej nauczycieli stają się aplikacje, informacje publikowane na różnych portalach, w których znajdujemy cyfrowe mapy, zaktualizowane i archiwalne dane statystyczne czy bieżące wydarzenia, analizy. Poniżej prezentujemy kilka wybranych adresów, mogą one zostać włączone w prowadzone zajęcia lekcyjne, czy koła zainteresowań:

- a) <http://atlas2022.uw.edu.pl/atlas-wydanie-i-atlas-do-pobrania/> – atlas historyczno-geograficzny wydany przez Uniwersytet Warszawski,
- b) <http://swaid.stat.gov.pl/SitePages/StronaGlownaDBW.aspx> – atlas regionów do tworzenia własnych zestawień statystycznych i ich wizualizacji,
- c) <https://portalstatystyczny.pl/> – portal z ciekawymi analizami statystycznymi,
- d) <https://opentopomap.org> – bardzo dokładne mapy topograficzne świata,
- e) <https://space24.pl/> – ciekawy portal poświęcony bieżącym wydarzeniom, a przede wszystkim eksploracją kosmosu, portal zawiera ciekawe obrazy satelitarne,
- f) <https://www.visualcapitalist.com/> – strona z ciekawymi wykresami dotyczącymi przede wszystkim bieżących wydarzeń społeczno-gospodarczych,
- g) <https://ourworldindata.org/> – strona do tworzenia i wykorzystywania różnorodnych statystyk z zakresu geografii społeczno-ekonomicznej,
- h) <https://www.cia.gov/the-world-factbook/> – internetowa baza informacji o państwach świata,
- i) <https://www.statista.com/> – rocznik statystyczny z najnowszymi danymi,
- j) <https://www.instagram.com/worldurbanplanning/> – ciekawe zdjęcia założeń urbanistycznych z różnych regionów świata,
- k) <https://imois.in/games/travle/> – wirtualna gra, która pozwala ćwiczyć znajomość mapy politycznej świata,
- l) <https://www.migrationpolicy.org/programs/migration-data-hub> – strona poświęcona migracjom – interesujące mapy dotyczące tej tematyki,
- m) <https://oec.world/en/profile/country/pol> – portal prezentujący tematykę handlu zagranicznego państw świata,
- n) <https://zywaplaneta.pl/> – informacje dotyczące surowców mineralnych, skamieniałości, przeszłości geologicznej Polski oraz historii Ziemi,
- o) <http://mlodyhydrolog.pl/> – baza wiedzy, słowniczek i gra dydaktyczna dotyczące hydrologii,
- p) <http://www.wlin.pl/> – wirtualne laboratorium interaktywnego nauczania, tematyka: las, woda, natura,
- q) https://www.youtube.com/channel/UCJ64kgsc0thZq_6GFUnC5Pg – Echa leśne, kanał YT, zagadnienia dotyczące bioróżnorodności lasów,
- r) <https://geosilesia.eu/> – informacje dotyczące środowisko geograficznego woj. Śląskiego,
- s) <https://polar-star.ea.gr/polar-star-kit-activities> – informacje dotyczące obszarów okołobiegunowych (IGF PAN),
- t) <https://edu-arctic.pl/multimedia> – informacje dotyczące obszarów okołobiegunowych (IGF PAN),
- u) <https://darekk.com/sun/sunrise-sunset-calculator> – zagadnienia dotyczące astronomicznych podstaw geografii; możliwość obliczania momentu wschodu i zachodu słońca dla wskazanego miejsca na kuli ziemskiej wg współrzędnych,
- v) <https://www.lasy.gov.pl/pl/edukacja/lesnote-ka-1> – portal edukacyjny przedstawiający informacje na temat środowiska lasu (fauna i flora, leśnictwo, ciekawostki).

Mamy nadzieję, że przedstawione przykłady wspomaganie procesu dydaktycznego zajęciami w terenie, modelami i narzędziami cyfrowymi przyczynią się do uatrakcyjnienia lekcji, kół zainteresowań, zwiększą efektywność nauczania, pomogą Państwu w pracy i rozwijaniu pasji u uczniów.

mgr Anna Frystacka,
mgr Katarzyna Szweda

– nauczycielki geografii Zespołu Szkół Urszulańskich
w Rybniku

mgr Alojzy Zimończyk

– nauczyciel-konsultant RODN i IP „WOM” w Rybniku

INTERNETOWE CENTRUM INFORMACJI W RYBNIKU

W Internetowym Centrum Informacji Multimedialnej znajdują się 4 komputery i urządzenie wielofunkcyjne (drukarka i skaner). Korzystanie z Internetu i pakietu Microsoft Office jest bezpłatne.

CZYTELNICY

Z zasobów biblioteki korzystają nauczyciele, studenci oraz wszyscy zainteresowani problemami oświaty i kształcenia.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNO-METODYCZNA:

- promowanie edukacji czytelniczej, medialnej,
- wspieranie nauczycieli w realizacji ścieżek edukacyjnych,
- edukacja regionalna, europejska, ekologiczna.

DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO- -BIBLIOGRAFICZNA:

- opracowanie wykazów nowości, opracowanie zestawień bibliograficznych,
- przygotowanie wystaw tematycznych i okolicznościowych.

ZAPRASZAMY DO KORZYSTANIA ZE ZBIORÓW I OFERTY ORAZ WSPÓŁPRACY

Pedagogiczna Biblioteka Wojewódzka w Rybniku

ul. Chrobrego 27
44-200 Rybnik
tel.: 32 422 20 59

e-mail: pbwrybnik@wom.edu.pl
www.wom.edu.pl/rybnik

Godziny otwarcia:

pon.–czw.: 8.00–18.00
pt.: 8.00–15.00
sob.: 9.00–13.00

RODN i IP „WOM” w RYBNIKU
44-200 Rybnik, ul. Parkowa 4a

tel.: 32 424 74 72
info@wom.edu.pl
www.wom.edu.pl